

Siyah Veri, Beyaz Algoritmalar: Veri Sömürgecisinin Dünya Modelini Reddetmek ve Veriyi Sömürgesizleştirmek Mümkün Mü?¹

Haktan Kalır, Hacettepe Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

ORCID: [0000-0001-7595-8000](https://orcid.org/0000-0001-7595-8000)

E-Posta: haktankalir@gmail.com

Özet

Bu makale, son yıllarda veri sömürgeciliği (*data colonialism*) üzerine gelişmekte olan literatüre eleştirel bir bakış sunmaya çalışacaktır. Siyaset felsefesi ve siyaset kuramı eleştirilerine zayıf bir şekilde yer verildiği gözleminde hareketle bu literatürü inceleyen bu makalenin dikkat çektiği sorular şudur: Bir yeni-sömürgecilik biçimi olarak küresel bir veri sömürgeciliğinden söz edilebilir mi? Böylesi bir sömürgecilik karşısında verinin sömürgesizleştirilmesi mümkün müdür? Bu sorulara yanıt verebilmek için makalenin birinci bölümü verilerin sömürgeleştirilmesine odaklanmaktadır. Bu bölümde veri, veri kapitalizmi ve veri eşitsizliği kavramlarına bakılarak veri sömürgeciliklerinin tanımları sunulacaktır. Bunu takiben bu bölümde veri sömürgeciliklerinin temel iki içeriği de izah edilecektir: (i) Yaşamın teknik bilgiler tarafından yönetilebileceğine dair bir çokluk ve siyaset reddi olarak sömürgeci platform teknikçiliği; (ii) Bir yeniden sömürgeci ortaklığı olarak özel şirketlerin devlet iştiraklarıyla aşırı güçlenmesine yol açan veri kapitalizmi. Böylece veri sömürgeciliklerinin ana tezleri, temel kavramları ve onun sömürgecilikle farklı yahut ortak olan yanları işlenecektir. Makalenin ikinci bölümü verinin sömürgesizleştirilmesi meselesine dikkat çekmektedir. Bu bölüm alternatif bir verinin tahayyül edilip edilemeyeceği sorusuna odaklanacaktır. Mevcut veri sömürgeciliği literatüründe oldukça zayıf bir şekilde bulunan siyaset felsefesi bu sorgu için ana izlek olacaktır. Verinin epistemolojik eleştirisini takiben doğrudan siyasal eleştirisine geçilecektir. Burada veri sömürgeciliklerini zayıflatabilmek için kurgulanabilecek karşı-verilerden söz edilecektir. Verinin egemen diller dışında dillerde temsil edilebilmesi, somut dünyadaki sömürlerden azade kılınan soyutlaştırılmasının reddedilmesi, tekrar kamusal bir tartışmaya konu edilmesi gibi eleştiriler sıralanacaktır. Bu verinin kamusallaştırılması, karasallaştırılması ve siyasileştirilmesidir. Makale, veri sömürgeciliği literatüründe zayıf bir şekilde bulunan siyaset felsefesi ve siyaset kuramının tartışmaya dahil edilmesi vasıtasıyla sömürülen verinin işlenişine dair bir bilgi, verinin temsiline dair ise bir varlık eleştirisi getirmeyi ummaktadır. Buna verinin madun eleştirisi de denilebilir.

1469 Kalır H (2023). Siyah Veri, Beyaz Algoritmalar: Veri Sömürgecisinin Dünya Modelini Reddetmek ve Veriyi Sömürgesizleştirmek Mümkün Mü?. *Mülkiye Dergisi*, 47(6), 1469-1504.

Anahtar Kelimeler: Veri sömürgecilikleri, Dijital kapitalizm, Sömürgecinin dünya modeli, Teknikçilik, Sömürgesizleştirme.

Black Data, White Algorithms: Is It Possible to Reject Data Colonizer's Model of the World and Decolonize Data?

Abstract

This article sheds critical light on the growing literature on data colonialism in recent years. Departing from the observation that the existing scholarship hardly reserves any room for a discussion that is informed by the critiques of political philosophy and political theory, this study underlines the following questions: Is it possible to talk about global data colonialism as a form of neo-colonialism? Is it possible to decolonize data in the face of such extensive colonialism? To answer these questions, the first part of the article focuses on the colonization of data. By means of drawing attention to the concepts of data, data capitalism and data inequality, this section provides varying definitions of data colonialism. The second part of the article then explicates the two main contexts of data colonialism: (i) Colonial platform technicalism as a belief that assumes that life can be ruled by technical knowledge and a rejection of both multiplicity and politics; (ii) Data capitalism, which, as a re-colonial partnership, has led to the overpowering of private companies, where the partnership of the colonial state and private companies has now changed sides. The second part of the article turns to an explanation of the basic concepts of data colonialism, their colonial contacts and what makes them both similar and different as neocolonialism is provided. Then, by way of a focus on the decolonization of data, first, a critique based on the political philosophy of knowledge, which is more often than not missing in the present literature, is provided as an alternative data imagination. Second, alongside examples of decolonized data with counter-data methods as well as the question of how data can be transformed by politicized technologies from terrestrial re-publication open to different languages is discussed. This involves the politicization, socialization, and terastallization and of data. The original contribution of this article lies in its perspective informed by ontological and epistemological political philosophy and its argument that it is possible to construct new data imaginations in an open and plural way that is informed by subaltern voices in the face of data colonialism. Likewise, this can be called the subaltern criticism of the data.

Keywords: Data colonialism, Digital capitalism, Colonizer's model of the world, Technicism, Decolonization.

Giriş

Veri, bir kurgudur; veri, bir üründür. Veri bir üretim ve tüketim sürecine denk gelir; o, kendinde-doğru bir bilgi biçimi değildir. Oysa veriler üzerinden ekonomik, kültürel, siyasal ve toplumsal bilgiler ürettiğini öneren teknoloji kurumları, verinin kurgulanmışlığını ve üretilmişliğini ağır bir görünmezleştirmeye uğratıyorlar. Üstelik bu yalnızca hasıla olan veriye uygulanmıyor. Verinin nasıl ele geçirileceği, onun nasıl paylaşılacağı soruları da benzer bir azımsamaya sahne oluyor. Veri, kapitalist bir ayrımcı ve mülkiyetçi fark hiyerarşisine tabii tutuluyor. Burada, verinin hem üretilirken hem de tüketilirken oldukça spesifik bir modeli takip ettiği söylenebilir: Sömürgecilik.

Veri sömürgecilikleri literatürü, verinin de bir mülkiyete dönüşmüş olduğunun altını çizer. Bu literatüre göre veri sömürgecilikleri de tıpkı sömürgecilikler gibi bilgi-varlık felsefelerini ayrımcılık üzerine inşa ederler. Bu ayrımcılık vasıtasıyla bazı toplumların diğerleri üstündeki ele geçirme, onların karar verme haklarını reddetme ve ticaret tekeli kurma eğilimleri meşrulaştırılır. Burada da zenginlik, kaynak ülkeden uzakta birikir ve zor kullanma yapıları bu birikimin sürekliliğini gözetlerler. Siyaset felsefesi ve siyaset kuramı eleştirilerine zayıf bir şekilde yer verildiği gözleminden hareketle bu literatürü inceleyen bu makalenin dikkat çektiği sorular şudur: Bir yeni-sömürgecilik biçimi olarak küresel bir veri sömürgeciliğinden söz edilebilir mi? Böylesi bir sömürgecilik karşısında verinin sömürgelesizleştirilmesi mümkün müdür?

Bu sorulara yanı verebilmek için makalenin birinci bölümü verilerin sömürgeleştirilmesine odaklanmaktadır. Bu bölümde veri, veri kapitalizmi ve veri eşitsizliği kavramlarına bakılarak veri sömürgeciliklerinin tanımları sunulacaktır. Bunu takiben bu bölümde veri sömürgeciliklerinin temel iki içeriği de izah edilecektir: (i) Yaşamın teknik bilgiler tarafından yönetilebileceğine dair bir çokluk ve siyaset reddi olarak sömürgeci platform teknikçiliği; (ii) Bir yeniden sömürgeci ortaklığı olarak özel şirketlerin devlet iştiraklarıyla aşırı güçlenmesine yol açan veri kapitalizmi. Böylece veri sömürgeciliklerinin ana tezleri, temel kavramları ve onun sömürgecilikle farklı yahut ortak olan yanları işlenecektir.

Makalenin ikinci bölümü verinin sömürgelesizleştirilmesi meselesine dikkat çekmektedir. Bu bölüm alternatif bir verinin tahayyül edilip edilemeyeceği sorusuna odaklanacaktır. Mevcut veri sömürgeciliği literatüründe oldukça zayıf bir şekilde bulunan siyaset felsefesi bu sorgu için ana izlek olacaktır. Verinin epistemolojikleştirisini takiben doğrudan siyasaleleştirisine geçilecektir. Burada veri sömürgeciliklerini zayıflatabilmek için kurgulanabilecek karşı-verilerden söz

edilecektir. Verinin egemen diller dışında dillerde temsil edilebilmesi, somut dünyadaki sömürülerden azade kılınan soyutlaştırılmasının reddedilmesi, tekrar kamusal bir tartışmaya konu edilmesi gibi eleştiriler sıralanacaktır. Bu verinin kamusallaştırılması, karasallaştırılması ve siyasileştirilmesidir. Makale, veri sömürgeciliği literatüründe zayıf bir şekilde bulunan siyaset felsefesi ve siyaset kuramının tartışmaya dahil edilmesi vasıtasıyla sömürülen verinin işlenişine dair bir bilgi, verinin temsiline dair ise bir varlık eleştirisi getirmeyi ummaktadır. Buna verinin madun (alt kesimler, aşağıdakiler, sessizleştirilenler) eleştirisi de denilebilir.

Verilerin Sömürgeleştirilmeleri

Veri sömürgeciliklerinden söz etmeden önce onu kavramsal ve tarihsel olarak izah etmek gerekir. Bunun için önce sömürgeciliğin ne olduğundan ve neden bir sömürge-sonrası zamandan değil de yeni-sömürgeci zamandan söz edilmesi gerektiği tespitine eğilmek gerekir.

Sömürgecilik nedir? Sömürgecilik, hem sömürülenlerin batıl, gizemli ve vahşi görülmesi hem de medenileşmeleri için sermaye temelli ilişkilere zorlanması ve nihayetinde Avrupa kapitalizmi başta olmak üzere sömürgeci emperyal kapitalizmlerin aşırı büyümesini evrensel insanlığın ilerlemesiyle denk gören ve modern zamanlara da yayılan bir süreçtir (Loomba, 2005: 7-12). Sömürgecilik, ırklar arasında psikolojik hiyerarşiler kurarak bir beyazlaşmayı (Fanon, 2016: 137-174), sınıflar arasında kültürel hiyerarşiler kurarak bir burjuvalaşmayı (Moretti, 2015, s. 35-80), cinsiyetler arasında toplumsal hiyerarşiler kurarak erilleşmeyi öne çıkartan (Guerrero, 2003; McLeod, 2010: 175-180) ve temelinde doğrudan insanın düşünme pratiklerine karışarak bilincin kendisini sömürgeci bir hayat görüşüne sıkıştıran (wa Thiong'o, 1994) çok katmanlı ayrımcı yapılar içermektedir. Sömürgeciliğin bu çerçeveleri takip edışı, itiraz edilmesi olanaksız bir 'medeniyetçi olma' iddiasını pekiştirir ve sömürgeciliğin temelde üç tasvirle özetlenmesine olanak tanır: (i) Sömürgecilik, sömürülen toplumların tüm tarihsel birikimlerinin reddi ve bu toplumların varlığının bir çevre olarak tümüyle sömürgeci merkezlere adanmasıdır; (ii) Sömürgecilik, sömürülenlerin kültürel fark ve buna dayalı olası haklarının tanınmasının sömürgeciler tarafından sistemli olarak yok sayılmasıdır; (iii) Avrupa yayılmacılığının evrensel bir ödev-yükümlülük olmasından hareketle "Beyaz Adam'ın Yükü" olan toplumları medenileştirme projesi olarak sunulabilmesidir (Osterhammel, 1996: 8-19). Bu, dünyayı içerisi ve dışarısi arasında bölen, İçeri'yi sadece Avrupa ve Batı olarak gören ve bu İçeri'nin Dışarı'yi sömürmesinin tarihi bir sorumluluk, yükümlülük veya zorunluluk olarak görüp bunu meşrulaştırmak için "bilimsel" açıklamalar üreten bir sömürgeci dünya modelidir (Blaut, 2012: 9-75). Böylece bilgi ve varlık

üstünde ayrımcı, üstünlükçü bir kutup düzeni belirir.

Bu noktada şu soru sorulabilir: Sömürgecilik eskide kalmış tarihsel bir dönemi mi anlatır? Yeni-sömürgeci ve sömürgecilik-sonrası literatürlerde bu soruya hayır cevabını veren önemli yanıtlar bulmak mümkündür. Örneğin Loomba, (2005: 21), sömürge-sonrasını evrimsel bir tanım olarak görmeyi reddeder ve onu tıpkı ata-erki gibi betim temelli bir kavram olarak önerir. Toplumlar sömürge-öncesi, sömürge ve sömürge-sonrası şeklinde sıralı süreçleri takip etmezler; bu, sömürgeci bir modeli sürdüren bir yapı önerisidir. R. J. Young (2016: 57-59) ise post-sömürgeciliğin hem sömürgeci geçmişi hem de sömürgesiz geleceği bir aşırı homojenleştirmeye, aktörlerden uzaklaştırmaya tabi tuttuğunun altını çizer. Üstelik sömürgecilik ya sömürgesizleşen toplumları sömürgeci devlet modellerinin ekonomik ve siyasi yapılarını sürdürmeleri yahut doğrudan sömürgeci ulusların yönetimlerini sürdüren elit iktidarlarına sahip olmalarıyla pratik bir süreklilik de barındırır (McLeod, 2010: 58-61). Tüm bunlar bir yana, doğrudan (Gilley, 2017) yahut dolaylı (Acemoğlu, 2003) sömürgeci devlet pratiklerinin övgüleri de sömürgeciliği geçmişte kalan bir yapıdansa halihazırda var olan “geri kalmışlıklar” için bir çözüm yahut tersine-izahat olarak gören örnekleri de sunar. Böylece sömürgeciliğin sonlanmadığından söz edilebilir.

Veri sömürgecilikleri bu nedenle sömürgeciliğin dirilmesi değildirler, aksine sömürge-sonrasının olanaksızlığını gösteren ve kapitalizmin sömürgeci pratiklerinin yapılarından birçoğuna denk gelen sömürgeciliklerdir. Geçmiş, şimdi ve gelecek tahayyülleri beş yüz yıllık sömürgeci dünya modelleriyle öylesine uyumludur ki onu bir sömürgecilik olarak adlandırmanın önceki sömürgeci pratikleri değersizleştirip, tarihsel bağlamlarından koparmaktan çok hem geçmişini hem de geleceği ilgilendiren yeni bir görünür kılma olanağı sunacağı olasıdır. Bunun için bir yandan veriden, onun sömürüsünden ve teknikten, diğer yandan onun sömürgecilerinden söz etmek zaruridir.

Veri ve Kapitalizmi

Makale boyunca var olan iki tespitin henüz makalenin başında temellendirilmesi önemli: İlk tespit, verinin kapitalizm için bir ele geçirme ve yayılma aracı olduğu tespitidir. İkinci tespit ise makale boyunca neden çoğul bir şekilde “veri sömürgecilikleri” denildiğiyle alakalıdır. Bu, temelde veri sömürgecilikleri tezinin kurucu metinlerini yazan Couldry ve Mejias’ın “veri sömürgeciliği” kavramının Calzati tarafından bir eleştirisidir. Calzati (2021: 916-924), Couldry ve Mejias’ı iki temel argümanla eleştirir: (i) Veri sömürgeciliği hem sömürü biçimleri arasında hem de sömürü içinde bir görünmez kılma uygular, sömürü ve sömürüleni evrenselleştirir, basit bir ikilik inşa eder, bu nedenle “veri sömürgeci” ve

“veri sömürgecilikleri” gibi çoğul kavramlar kullanılmalı ve basitçe ABD-Çin ikileminde alınmaktansa yerel, ulusal ve uluslararası aktörlerin olduğu bir yapı olarak sunulmalıdır; (ii) Veri sömürgeciliği literatürü kullanıcıyı edilgen kılar, onu inceleme konusu edinmez ve yalnızca veri sömürgecileriyle ilgilenir. Oysa sanal isyanlar, hacklemeler ve karşı çıkma eylemleri gerçekleşmiştir, bu nedenle kullanıcılar araştırmalarda edilgen değil etkin failer olarak ele alınmalıdır. Makale de bu eleştiriyi takip ederek hem veri sömürgeciliklerini kullanacak hem de ikinci bölümde sömürsüzleştirme faaliyetlerinden bahsedecektir. Ancak her şeyden önce, verinin kendisine bakmak zaruridir.

Veri için yeni petrol, insanın gündelik hayattaki hareketleri içinse sermayenin yeni fetih alanı diyen tezler temelde veri sömürgeciliklerinde veriyi yeni bir sömürü nesnesi, insanları ise bu nesnenin kaynağı olarak tanımlar (Couldry & Mejias, 2018: 339; Couldry & Mejias, 2019). Ancak bir somutlama olarak bile verinin petrol gibi doğal kaynaklara benzetilmesi sakıncalar içerir. Veri, doğal bir kaynak değildir; o, yapay bir üretdir. Sadowski (2019) veriyi mal olarak tanımlamayı bile reddedip onu sermaye olarak görmeyi önerirken aynı zamanda verinin çıkartılan değil üretilen bir şey olduğunu vurguluyor ve verileştirmeyi bir birikim meselesi olarak tanımlamayı şart koşuyordu. Bu vurgu önemlidir çünkü ilerleyen ara bölümlerde görülebileceği üzere veriyi doğal olmaktan uzaklaştırmak onu üreten teknoloji kurumlarının bilimsellik iddiasını çürütür. Veri, kurgulanan ve üretilen bir şey olduğu anda onu şekillendiren ve onun veri olmasına karar veren bir irade ve dolayısıyla öznel bir müdahale belirir. Böylece onu aşkın, mutlak ve nesnel olarak siyaset üstü sunma çabasının temelsizliği görülebilir. Makalenin isminin Fanon’ın “Siyah Deri, Beyaz Maskeler” kitabı üzerinden “Siyah Veri, Beyaz Algoritmalar” olarak kurgulanması da bu eleştiriden hareketle yapılmıştır.

Veri, temelde kapitalizmin sanal sermaye üretim ve tüketim ilişkilerinin içindedir. İnterneti apolitik bir alandansa kapitalizmin tarihi ilişkilerinin içinde ve tıpkı diğer kapitalist alanlar gibi maddi ve manevi üretimlerin konusu kılmak önemlidir (Terranova, 2000). Foucault’nun (1991) kişilerin gündelik hayattaki arzularıyla ilgilenip bunu disiplinin konusu yapan yönetimselliğinin Rouvroy’un (2020) veri temelli algoritmik yönetimsellik vasıtasıyla siyasete gerek duymayan ve iktidarın teknik mutlaklıkla donatan iktidarına dönüşümü de hakeza internet vasıtasıyla gerçekleşir. Burada birey, kişiler-arası kümeler arasında veri temelli bir tanıma sıkıştırılarak edilgen kılınır (Vignola, 2016). Toplumsal bir itaat yapısı bu tanımdan üretilir ve kapitalizmin sürekliliğine zarar verecek her bir kişisel özellik ağır bir reddetmeye konu olur (Lazzarato, 2014: 35-51). İtaat ile karşı çıkmalar ise eğlencenin, güvenliğin ve korkunun derlendiği eşitsiz ve

tehditkâr devasa bir verinin konusu olur (Bauman vd, 2014). Bu nihayetinde kişileri itiraz etme araçları, bilgileri ve haklarından alıkoyan ve onlara Batılı bir psiko-sosyal bireyleşme dışında hiçbir toplumsal tahayyül olanağı sağlamayan bir geleceksizlik ve yabancılık yapısıdır (Stiegler, 2011: 40-62). Böylece insan veriye dönüşebildiği ölçüde sistemin içinde var olabilir hale gelirken veriye dönüşemeyen her şeyin değersizleşmesi bir yana kişiler verinin nasıl oluşturulduğuna yönelik itirazları dahi üretemeyecek bir bilgisizlikle kuşatılırlar. Fanon'ın (2016) beyaz oldukça medenileşen, beyazlaştıkça insanileşen zencisi ağır bir psikolojik sömürünün neticesinde inancını, konuşmasını, yürüyüşünü değiştirerek bilincini sömürgeciye devrediyordu. Beyaz algoritmaların da tıpkı beyaz ten gibi benzer bir şekilde müdahaleci olduğu söylenebilir. Siyah veri burada algoritma üzerinde tasarruf hakkı olmayan madundur. Bu madun, beyaz algoritmanın cezalandırma ve ödüllendirme yapılarına uydukça özerkliğini yitirir. Siyah veri, beyaz algoritmalara müdahale edebileceği bilgilerden de alıkonulur. Dijital kapitalizmin yazılım üzerinde temellenen farkı burada kritiktir zira veri sömürgecilikleri tam da bu bilgisizleştirilen ve teknik aletlerin kullanımından uzaklaştran ayrımcılıkla şekillenir. Burada dijital sömürgecilik kavramından söz edilebilir.

Dijital sömürgecilik, dijital coğrafyalar üretir. Fraser (2019: 195-198), dijital sömürgeciliğin ikili bir etkiye sahip olduğunu söyler: İlk etki insanların gündelik hayatlarındaki banal olayların (alışveriş, aygıt güncellemeleri, iletişim) zorla veri kaynağına dönüştürülmesidir. İkinci etki, insanların kendilerine ait dijital alan oluşturma arzularının ya da veri kaynağı olmaktan çıkmaya yönelik taleplerinin bastırılmasıdır. Veri kaynağı olmak neredeyse zahmetsiz ve çoğu vakit habersizken bunu reddetmek oldukça meşakkatli ve çoğu zaman olanaksızdır. Veri sömürgeciliklerinin en yıkıcı yanını onun insan yaşamında metalaştırılmayacak yer görmeyen işgalciliği ve her şeyi verileştirilebilir bulan mutlakçılığında gören tezler böylesi bir reddiyeden türer (Couldry ve Mejias, 2018: 345). Peki, buna neden kapitalist veri değil de sömürgeci veri denilmesi ihtiyacı duyuluyor? Onu sömürgeciliğe bağlayan şey tam olarak nedir?

Veri ve Sömürgecilikleri

Sömürgecilik, somut yahut soyut kaynakların eşitsiz paylaşımıdır. Bu paylaşımın dağılışı kapitalizmin sermaye yollarını takip eder. Nitekim altının, çayın, gümüşün, kahvenin, köleleştirilmişlerin, mono-kültürel tarımın ve virüslerin küresel istikametlerinin aynı yolları takip etmesi tesadüf değildir. Peki, veri de bu yolları takip eder mi? Köleleştirilmiş olan insanlar ile verileştirilmiş olan insanlar benzer küresel hatları mı takip ederler? Thorat'ın güncel internet kablosu ağlarının, İngiltere'nin küresel telgraf ağlarını takip ederek temelde

emperyalist ve sömürgeci çıkarlarla inşa edilen bir altyapıya sahip olduğunu söylemesi bu soruyu cevaplamayı kolaylaştırır. Thorat (2019: 258-262) buradaki sömürgeciliğin bir varsayım olmadığını, halihazırda var olan internet ağlarının çoğunlukla özel şirket olan sahiplerinin önemli bir ölçüde Afrikalı ülkeleri internetsiz bırakmayı tercih ettiğini ve bu altyapı eksikliği neticesinde Facebook ve Google gibi şirketlerin kalıcı altyapı değişimlerinden önce şirketlerin varlığına bağlı internet önerilerinin güç kazandığından söz eder. Thorat bu nedenle internet altyapısının sömürsüzleştirilmesinin zorunlu olduğunu belirtir. Silikon Vadisi'nin modern köle ticareti de (Kelly, 2019) internet altyapısını takip eder ve Güney ile Doğu'dan Kuzey ile Batı'ya kölelerin taşınmasını bu sefer sanal araçlar üzerinden mümkün kılar.

Sömürgecilik ile veri sömürgecilikleri arasında yalnızca yukarıda bahsi edilen teknik yol mutabakatı bulunmaz. Couldry (2020: 13), sömürgeciliğin kaynaklara el konulması, bu sahiplenmeyi istikrara kavuşturmak için yeni toplumsal ilişkilerin yaratılması, bu sahiplenmeden kaynaklanan servetin aşırı yoğunlaşması ve son olarak, neler olup bittiğine dair farklı bir hikaye anlatmak için kullanılan ve en ünlü ideolojik söylemi "uygarlık" olan kurgunun veri sömürgeciliklerinde şu dört yolla bulunduğunu söyler: (i) İnsanın tecrübe ve eylemleri birer veri olarak sermayenin doğrudan konusu edilerek mallara zorla el koyma gerçekleşir; (ii) Toplumsal ilişkiler verinin maksimize edilmesi, veri ilişkileri temelli kurulmaları için ekonomik çıkarla denkleştirilir; (iii) Facebook ve Google gibi şirketler verilerden elde ettiği bu aşırı zenginliği yeni sömürge eylemleri için tekel olarak toplarlar; (iv) Veri sömürgecileri sürekli çevrimiçi olmayı, sisteme bağlı kalmayı, aşırı kişiselleşen tüketim araçlarını mutlak ve üstün bilginin yahut aranması gereken geleceğin parçaları kılarak verileşmeyi medeni ve meşru kılar. Veri sömürgecilikleri bu nedenle sermayenin mekân ve zamanın tamamına sızdığı, dijital platformların toplumsal ilişkilerin doğal alanlarına dönüştüğü ve bu ilişkilerin sınırsız bir verileştirmenin konusu edildiği -görünmez kalmaya çalışan- bir metalaştırma rüyasıdır (Couldry, 2020: 14). Couldry (2019: 341-342) kapitalizm ve sömürgeciliğin bir arada anılmasını şu üç argümanla izah eder: (i) Bu iki tarihsel yapı vasıtasıyla dijital platformlardaki toplum ve veri üretimlerinin nasıl ekonomik ilişkilere ve metalaştırmaya sahne edildiği görünür kılınır; (ii) Tıpkı sömürgeciliğin altın, kapitalizmin meta temelli gündelik hayat tasviri gibi dijital sömürgecilik de her şeyi veri temelli kılarak ekonomikleştirmeyi seçer ve insanı bu üretimin temeli kılar; (iii) İnsanların kendilerini rızaya dayalı bir şekilde yahut mecbur oldukları için verinin kaynağı yapmaları ayrıcalıklar ve eşitsizliklerle ilgili kaynaklar sağlar. Couldry ve Mejias (2018: 337; 2019), veri sömürgeciliklerini inceleyebilmek için iki kavram üretirler. Bu kavramların ilki toplumsal olanı sayma sektörüdür (*the social quantification sector*). Bu

kişisel dijital yatırımcılar üreten şirketler (Amazon, Apple ve Microsoft), dijital çevreler üreten şirketler (Alibaba, Baidu, Facebook, Google ve TenCent), veri satıp işleyen şirketler (Acciom, Equfax ve TalkingData) gibi şirketlerdir. Bu şirketler toplumsal olanı sayarlar yani verileştirme uygulamaları. İkinci kavram ise veri ilişkileridir (*data relations*). Burada verilerin kendi arasındaki ilişkiden söz edilmez; verinin ürettiği ilişkilerden bahsedilir. Veri ilişkileri, insan ve kurumların ilişkilerini çıkarılabilir, üretilebilir, sunulabilir metalaştırmalara tabii tutan yönetim alanına denk gelir. Çünkü toplumsal ilişkilere bakıp buradan veri çıkaran her yapı, bilgiyi yönetir. Ayrıcalıklar ve kârlar içermeyen bir bilgiden bu durumda söz edilemez. Burada veri sömürgeciliklerinin sürekli uyguladığı belirli desenler belirir: Teknolojiyi paylaşmayı reddetme, veri platformu dayatma, aşırı borçlandırma ve veri teknikliği vasıtasıyla siyasi iradeleri reddetme. Bunların tek tek incelenmesi vasıtasıyla veri sömürgeciliklerinin sömürü düzenleri de görünür kılınabilir.

İlk olarak, veri sömürgecisi aktörlerin teknolojileri paylaşmayı reddetmeleri incelenebilir. Kwet'e göre (2019: 8-19) dijital sömürgecilik, emperyalist bir yeni sömürgeciliktir ve temelde ağ, bilişim ve yazılım üstünde çoğunlukla ABD'li şirketlerin tekellerini korumak üzerine kuruludur. Kwet, bu üç yapının korunmasının ağır mülkiyet kanunlarıyla pekiştiğinden söz eder. Ona göre ancak ağ, bilişim ve yazılımın Batı-dışı girişimlere açık, merkeziyetsiz, özgür ve ücretsiz sağlanmasıyla veri özgürleşmesi mümkündür. Kwet'e göre (2022: 68-69) dijital ekonomide de sömürgeciliğin borçlandırarak bağımlı kılma modeline benzer bir şekilde Amerikalı ve Çinli büyük şirketlerin bilgi yapılarını (dijital varlıklar, kişisel mülkiyet, platform, veri) ve altyapıyı (ağ, bilişim, yazılım) eşitsiz market koşulları üzerinden gözetim ve kira tekeli vasıtasıyla emperyal bir denetleme aygıtına dönüştürdüğü görülür. Öyle ki bu büyük şirketler Afrika'daki tüm eşit, özgür ve ücretsiz teknoloji planlarını da bastırırlar.

Veri sömürgeciliğinin ikinci deseni burada belirir: Teknolojik paylaşımın reddedilmesi sonucunda sömürülen ülkelerde meydana gelen yerel teknolojik yapıların eksikliğini, sömürgecilerin platform kapitalizmleri ve platform sömürüleri tamamlar. Bu ikinci etkende şirketler, verileri kapalı bir havuzda tutmanın yanı sıra bu kapalılık vasıtasıyla onlar dışındaki tüm aktörleri güçsüzleştirecek kararlar verirler. Sömürgeci platformlar, kullanıcıların birbirleriyle mücadele etmelerini, platform içinde beğeni kazanmak için diğer çalışanlarla ortaklık hislerini yok etmelerini ve başka hiçbir platforma aktarılmayacak kredi ve unvanlar için bölünmelerini sağlar (Schneider, 2003: 23-24). Burada aşırı kişiselleşen rekabetten çıkan, veriyi toplumsal olarak gören ve çokluğu temele alan bir veri siyaseti ihtiyacı kritik olur. Ancak veri

sömürgecisi aktörler üçüncü desende teknik bağımlılığı teknolojik borçluluğa dönüştürerek bunu da önlerler. Sömürülenler yalnızca yerel teknolojik olanaklardan alıkonulmazlar aynı zamanda sömürenin teknolojik hizmetlerine borçlanırlar. Halihazırda var olan teknolojiler ve “azgelişmişliğe” mecbur bırakılmış alt-yapı sorunları platform vericiliğine devşirilir. Örneğin, FinTech gibi Batılı teknoloji oluşumları kimi Afrika ülkelerine telefon altyapıları ve mobil bankacılık inşa ederken bunu üç sömürgeci izlekte gerçekleştirirler: (i) Afrikalı insanlar kısa süreli, mobil cüzdanlara tabi ve gittikçe daha da güvencesiz kredilere sıkışırlar; (ii) Afrika’da yalnızca finansallaştırma, marketleştirme ve verileştirme bulunmaz, buradaki kapitalizm, platformların tekel olacağı sürekli bir platform kapitalistleşmesi şeklinde vuku bulur; (iii) Şu anki yapılar kritik bir şekilde sömürgecilik ilişkilerini takip eder ve yeni-sömürgeci iktidar inşa etme, ötekileştirme yapılarını emperyalist, ırkçı ve sömürgeci bir kapitalizmle mümkün kılma eğilimini paylaşırlar (Langley ve Leyshon, 2022). Yeni teknolojiler de benzer bir izleği paylaşır. Örneğin, temelde bir adem-i merkezîyetçilik ve dolayısıyla internetin son kullanıcılarının tekrardan denetim gücüne ulaşması olarak da kurgulanabilecek olan *block-chain* teknolojileri veri sömürgeciliklerinde farklılaşırlar. Buna örnek kripto teknolojide teknoloji şirketlerinin özellikle Güney’deki ülkelerdeki veri kaynaklarını, güvencesiz kitleleri asimetrik bir veri iktidarı ve gözetim kapitalizmi vasıtasıyla sömürmeye başlamalarında bulunabilir (Howson, 2020). Burada ilginç olan tarihsel mülk dinamiklerinin tekrarıdır. Kapitalizm uzun bir süre boyunca bilgi ve oy hakkını mülkiyetle bağlıyordu. Sömürgecilik de karşısına aldığı öznelerin birer Kartezyen, Batılı Aydınlanma öznesi olmasını ve ancak bu bilebilmeye mülkiyet sahibi olabilecekleri teziyle modernizmi kurgular (Quijano, 2007: 172-174). Teknolojik kabiliyetler yeni mülk olanaklarına dönüşür. Peki, veri sömürgesi nasıl ve neden kendisini meşrulaştırır? Blaut’un sömürgeci dünya modelinin gösterdiği üzere, sömürgecilik kendini meşrulaştırmaya muhtaçtır (2012). Veri sömürgecilikleri nasıl bir kendini meşrulaştırmaya başvurur? Burada veri sömürgeciliğinin son deseni olarak karşımıza teknikçilik meselesi/kavramı çıkmaktadır. Bu deseni ayrı bir alt başlıkta ayrıntıyla incelemek zaruridir çünkü veri sömürgeciliğinin meşruluğu tümüyle buradaki bilgi siyasetine dayanır.

Veri ve “Aşkın” Bilgisi

Varlığı elin altında tutma arzusu bir iktidar kurgusudur. Mitchell (2001: 27-76) sömürgeci öznelerin, sömürülen özneleri çerçeveledirerek belirli bir düzene tabi tuttuklarını ve karşılardaki her şeyi ellerinin altında denetleyebilecekleri yapılara soktuklarından söz ederken şöyle bir örnek verir: Avrupa’daki Mısır temsilcilerini gören Batılılar, Mısır’a geldiklerinde burayı beğenmezler, burayı yeterince Mısır bulmazlar çünkü Batı’daki Mısır tasvirinin aşırı düzenli yapısı

burada bulunmaz. Özellikle 19 ve 20. yüzyıllardaki aşkın modernizmi böylesi bir sömürgeleştirme üzerinden okuyan Scott ise üç unsurun birlikteliğinin bu dönemde kurucu olduğunu kaydeder: (i) Örneklerini Le Corbusier, Lenin, Moses ve Nyerere gibi figürlerde bulan mühendis, planlamacı, teknokrat görevlilerin öncü liderler olarak kabul edilmeye başlanması; (ii) Bu öznelerin devleti başat bir aktör ve projelerine temel araç olacak bir kaynak olarak görmeleri; (iii) Güçsüz sivil toplumların devletin ele geçirilmelerini ve aşkın modernizm projeleri için kullanılmasını önlemeyecek bir zayıflıkta olmaları (2008: 145-146). Scott için yüksek modernizm böylece temelde Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'da popüler olan ve 1830'lardan 1920'lere kadarki olan yoğun sanayileşme dönemine eşlik eden bir bilimsel ve teknik ilerlemeye aşırı ilgiye dönüşür: Doğrusal ilerleme, tasarlama, üretimin ve rasyonelliğin sürekli artmasına yönelik bu ilgi, toplum tasarımında da teknik ve bilimin kullanılabileceğini dolayısıyla bilimin devlet yönetimine de iştigal edebileceğine yönelik bir güvendir (2008: 147). Aşkın modernizm kamusal tartışmaya kapalı, mutlak bir şekilde doğrulara tabii bir tasarıdır; gayri-siyasidir. Böylece aşkın modernizmin sömürgeci bakışı, karşısına aldığı her şeyi mutlak bilimsel bilgiye sahip öncülerin projesine dönüştürecektir. Veri sömürgeciliklerinde de veri benzer bir anlama sahiptir. Örneğin, yapay zekâ, bilimsel bir mutlaklaştırmanın aletine dönüşme tehlikesi barındırır. Keyes, Hitzig ve Blell (2021: 169-170) 21. yüzyıldaki yapay zekâyı 20. yüzyıldaki genetikle yahut 19. yüzyıldaki antropometri ile aynı işlevsellikte görürler. Yapay zekâ da tarihsel bu diğer bilimsel disiplinler gibi akademik ve popüler bilimin eşi benzeri görülmeyecek ve sorgulanmayacak bilgilerini üreten kaynak olarak tanımlanmaya başlamıştır. Burada yine bilimsel bilgi iddiası ile kamusal tartışma reddedilir; yapay zekânın ideal olanı bulacağı kesindir, yegâne belirsizlik onun yazılım biçimindedir. Yazarlar bu nedenle yapay zekâyla ilgili üç çıkarıma ulaşırlar. İlk çıkarım, yeni teknolojilerin yalnızca yeni ölçüm yolları üretmediği ama aynı zamanda neyin ölçülebileceğine yönelik idraki de değiştirme potansiyeli taşıdıkları çıkarımıdır. Bu hastalıklarla ırklar, bedenlerle kimlikler arasında bağ kurmayı düşünmeyi olası kılabılır. Bu reddedilmelidir. İkinci çıkarıma göre yapay zekâ gibi sistemler toplumlara kara kutular olarak sunulmamalıdır, yapay zekâ biliminin gizlenerek denetimden ve eleştiriden azade olmasına karşı çıkılmalıdır, bunun tam aksine yapay zekâ sistemleri kavramsallaştırılmalı ve tarihselleştirilmelidir. Üçüncü çıkarıma göre yapay zekânın bilimsel bilgiyi şekillendirme pratikleri ile kimlikleri şekillendirme pratikleri arasında bir iletişimsizlik ve kopukluk mevcuttur ve bunun bertaraf edilmesi zorunluluktur (Keyes, Hitzig ve Blell, 2021: 163-164). Tekelleşen teknoloji şirketi sahiplerinin gelecek tahayyüllerinin çoğunluğun katkısından azade olmasının ve bu figürlerin önemli bir kısmının geleceğe ya karamsar ya da teknokratik bakmasının nedeni bir tarihin sonu inancıdır: Tıpkı Fukuyama'nın

Batı liberal demokrasisinin sosyalizmi yenerek tarihi bitirdiği inancının siyahlar başta olmak üzere azınlıkların neredeyse tümünün eşitsiz konumunu yok sayması ve onlara bir gelecek sunmaması gibi teknoloji devleri de yapay zekâlı tekilliği olası bir son olarak görerek eşitsizlikleri görmezden gelmeyi seçerler (Srinivasan ve Bloom, 2022: 27-28). Çağı ve tüm dünyayı değiştireceğine inanılan bu teknikçiler temelde gücün ve kaynağın tekelleşmesi yolunda bir aşırı zenginleşme yoluna girmişlerdir. Geleceği kendi iradelerinin bir yankısı olarak görürler.

Algoritmik yönetimselliğin bu yapısında anlaşmama, çatışma ve karşı çıkma gündelik hayatın parçaları olmaktansa yeterince veri toplandığında iptal olacak sorunlar olarak tanımlanır. Böylesi bir bakış tıpkı devletlerin teröre bir bilgi, güvenlik ve önlem meselesi olarak bakması gibi siyasete de bir bilgi, güvenlik ve önlem meselesi olarak bakmayı öneren teknokratik bir “ütopya” denemesidir (Morozov, 2014). Böylece katılım ortadan kalkar. Veri sömürgeciliklerinin teknikçiliğinin temel tezi böylesine teknokratiktir ve temelde bir siyaset yokluğu tezidir: Veri, önemli her şeyi ölçülebilir kılar, bu önemli değerlerden mutlak sonuçlar elde edilebilir, bu verileri okumayı bilen yazılımcılar hakikate de sahiptirler, öyleyse onların kararlarının tartışılması anlamsızdır. Burada temel varsayım, görüleceği üzere, verinin mutlaklığıdır ki buna Büyük Veri mitolojisi üzerinden bakılabilir.

Bu mitolojinin sorgusu için sorulacak temel soru şudur: Her şeyin verisi var mıdır? Bu soruya verilebilecek kısa cevap hayırdır. Ancak teknoloji şirketleri özellikle de kendilerini tanıttıkları her alanda bu soruya evet deme eğilimindedirler. Özellikle kamuya açık beyanlar, görseller ve kayıtlarda “her şeyi kapsayan teknoloji” imgelerini kullanan şirketlerin, interneti çoğul bir şeydense tek bir şirketin kapsayabileceği tekil bir hazne olarak sunması, şirket politikalarını tekno-politik olarak sunmaktansa a-politik olarak sunmaları çıkarıcıdır (Pearce, 2013). Hakeza Thatcher, O’Sullivan ve Mahmoudi de (2016) özellikle Büyük Veri’nin sürekli büyümek zorunda olan yapısını sömürgeci bulurlar: İnsan hayatının sürekli sermayeleşmesi, verilerin toplumsal ilişkileri denetlemek için araçsallaştırılması ve gündelik hayatın sömürgeleştirilerek denetimle gözetime tabii tutulması sorunludur. Üstelik bu veri, görüleceği üzere, devlet ve özel şirketleri verilerle donatıp birikim sahibi kılarken verileri aldığı özneleri ise mülksüzleştirir.

Bir başka eleştiri için bakılabilecek Boyd ve Crawford (2012: 663) Büyük Veri’nin kültürel, teknolojik ve akademik etkisini üç ölçekte tarif eder: (i) Teknolojik olarak bilişim gücünü ve verileri toplayıp, bağlayıp, karşılaştıran devasa veri

setleri olarak Büyük Veri; (ii) Analiz olarak veri setlerindeki bağlantıları ekonomik, toplumsal, teknolojik ve hukuki önermeler üretecek şekilde bağlayabilen bir tanım gücü olarak Büyük Veri; (iii) Mitolojik olarak büyük verilerin tarihte daha önce ulaşılamayacak hakikat, tarafsızlık ve keskinlik seviyelerinde üstün bilgi ve zeka sunacağına yönelik inanç olarak Büyük Veri. Ancak Boyd ve Crawford (2012: 665-675) bu önermelere önemli ölçüde karşı çıkar: (i) Büyük Veri hakikatle ve bilgiyle ilişkiye girme biçimlerini tanımlamaz; (ii) Büyük Veri hem veri hatalarına sahiptir hem de verinin toplanma biçimleriyle sınırlı bir veri ağına sahiptir, dolayısıyla o tüm veriler değil, büyük verilerden ibarettir; (iii) Daha fazla veri her zaman daha iyi veri değildir üstelik veri kaynakları zaman zaman verilere müdahale ederek bunu önler; (iv) Veriler nihayetinde onları yorumlayacak kişilere ihtiyaç duyarlar, veriler doğrudan bilgi sunmaz, sunduğu ilişkiler çarpık olabilir; (v) Veri toplama yöntemlerinin etik dışı olduğu örnekler çoktur; (vi) Büyük Veri'ye erişim ve onu kullanma akademide yeni dijital ayrımlar ve ayrıcalıklar üretme tehlikesi yaşıyordu, hem şirketler kendi seçtikleri analizcilerle çalışarak Büyük Veri'yi önemli bir muhalefetten alıkoyabilirler hem de bu yeni teknolojilere erişim toplumsal sınıf, cinsiyet, ırk ve etnisite benzeri gelir ve erişim adaletsizliklerini pekiştirebilir. Böylece siyasete aşkın bir tekniktense, siyasete içkin bir teknik belirir. Tekniğin böylesine siyaset üstü görülmesinin nedeni ise ona sahip olan ve olmayanlar arasında ürettiği dijital ayrımın kârlılığıdır.

Dijital ayrımın artık bilişim aygıtlarına (bilgisayar, telefon) erişimden değil bu aygıtları ve onları çalıştıran sistemleri bilip algılayabilmekle gerçekleştiği söylenebilir ki bu ayrım Gran, Booth ve Bucher'a göre (2020) şu üç sorunu üretir: İlk olarak, algoritmaların, yazılımların gündelik hayatı etkileme derecesine vakıf olmama hali kişilerin demokratik bir şekilde bilgilere, katlımlara ulaşma olanaklarına müdahale edebilir. İkinci olarak, bilgi teknolojisinin sürekli inovasyon ve veriye bağımlı bir akıllı altyapı modeli şeklinde tasarlanması onu anlamayı, denetlemeyi, idrak etmeyi ve ona uymayı gittikçe daha zor hale getirebilir. Son olarak, eğitim seviyesi arasındaki farklar algoritmik farkındalığı besleyen ana etkene dönüşme tehlikesi barındırabilir. Bu sorunlardan hareketle denilebilir ki dijital kapitalizmdeki *block-chain*, büyük veri, derin öğrenme ve yapay zekâ gibi herhangi bir araçla üretilen bilgi yapılarına bakışın değişmesi zaruridir. Nihayetinde böylesi bir değişim için özellikle de algoritma çalışmaları üç temel alanı araştırmayı gerektirir: (i) Algoritmaların kararlarını almalarını sağlayan yapıları üreten ve onlara bilgileri veren iradelerin incelenmesi; (ii) Algoritmaların kurum, örgüt, devlet yapılarındaki karar mekanizmalarına ne derece dahil edildiklerinin sorgulanması; (iii) Algoritmaların neyi sıralayıp, düzenleyip, tahmin ettiği ve neyi görünür neyi görünmez kıldıklarının

araştırılması (Beer, 2016: 5-6). Burada algoritma için Foucaultcu manada bir bilgi aracı da denilebilir. Foucault'da iktidarın bilgisi söylemi, kavramları ve kurumları donatırken algoritmanın bilgisi de benzer bir şekilde belirli bir hesaplamayı ve veri-temelli yönetimi teknikleştirme içeriğine sahiptir (Beer, 2016: 7-10). Romele ve Rodighiero (2020) platformlar için habitus dayatma alanları tanımını yapıp, onlara verilen "bilimsel bilgi üretme makineleri" tanımını reddederken böylesi bir eleştiri kanadını takip ediyorlar ve algoritmaların kişilerin kendilerini anlayış yöntemlerine karıştıklarını ve herkesi belirli davranış, tanımlanmış kalıplarına zorladıklarını iletiyorlardı.

Veri sömürgeciliklerinin toplum mühendisliğine ve temelde ekonomik olduğu kadar politik olan kararlarının nasıl bilimselleştğine daha farklı çeşitli örnekler verilebilir. Böylesi örneklerden birine Grossi ve Lepratti'nin (2021) veri sömürgeciliklerinin nüfus sayımları, haritalandırmalar ve yazılımlar üzerinden nasıl pekiştiğini aktarışlarında rastlanabilir: Amazon, Microsoft ve Facebook gibi şirketlerin Birleşmiş Milletler'in uluslararası yardım politikalarına karar veren verileri yönetmeleri, AB'nin mülteci refahı için başlattıklarını iddia edip temelde Avrupalı devletlerin sınır güvenliği yatırımları için veri üreten araçlara dönüşen Eurosur ve Jora uygulamaları yahut doğrudan devletlerdeki e-nüfus uygulamaları bu örnekleri içerir. Bunların neredeyse tümü bilimsel ve istatistiki bilgi üretme iddiasının temelinde ekonomik ve siyasi kararlar barındırarak verinin kaynağı olan ötekileri denetlemek, gözetlemek ve onları bastırarak hukuki kararları almak için izahat üretmek maksadıyla var olan sömürgeci isimlendirme pratiklerine dönüşürler.

Bir diğer kritik örnek Madianou'nun (2019) Afrika'da bulunan Batılı yazılım şirketlerinin insancıl eylem temelli uygulamalarıyla ilgili yaptığı saha araştırmasında yazılımcılarla ve bu eylemlerle iç içe olan insanlarla röportajlarının sonuçlarıdır. Bu röportajlardaki yazılımcı portföyünün gösterdiği buradaki dijital varlığın bir tekno-sömürgecilik olduğu tespiti bu örüntüyü doğrular şekildedir. Bu araştırmanın neticesinde tekno-sömürgecilik özel şirketlerin insancıl çalışmalara beş aşamalı girişleriyle teknik bir sömürgecilik olur: (i) İnteraktif uygulamaların insancıl hesap verebilirlikleri çözeceği var sayılır; (ii) Veri, yardım veren ve yardım alanlar için mutlak değere dönüşür, teknolojik yatırımlar için geçerlilik ilkesi olur; (iii) Şirketler için insancıl çalışmalara girmek hem bir gelir hem de bir reklam değeri olarak görülür. Üstelik Afrika'daki denetimsizlik nedeniyle burada gelişmiş ülkelerde bulamayacakları görünürlük, pazar ve veri kaynaklarına ulaşabilecekleri düşüncesi kârlı bir yatırım olanağı ağına var sayar; (iv) Çözümçülük ilkesine inanılır, toplumdaki tüm sorunların teknoloji vasıtasıyla çözülebileceğine inanılır; (v) Güvenikleştirme uygulanır

ve uygulamanın hedef kitlesi olan mülteciler ve ötekiler sürekli tehditler olarak tanımlanır ve çözümlerin tümü devlet ve şirketlerin sürekliliğini temele alacak egemenlik ve güvenlik ilişkileriyle kurgulanır (Madianou, 2019). Hakeza Magalhães ve Couldry de (2021: 348-354) çok sayıda teknoloji şirketinin web sitelerini tarayarak bu şirketlerin toplumsal iyiyi tekrar tanımlayarak veri sömürgeciliklerini nasıl gerçekleştirdiğini üç aşamada tanımlarlar. İlk aşamaya göre şirketler toplumsal olarak iyi olanın verileştirilebileceğine inanırlar, bu iyiliği ölçülebilir görürler. İkinci aşamaya göre şirketler ilk aşamayı takip ederek toplumsal iyiliği bir olasılık olarak tanımlayarak toplumsal olanı ve iyi olanı tartışılır olmaktan çıkarılırlar. Böylece kamusal siyasetin konusu olması gereken konular teknik meselelere dönüşürler. Teknik meseleler ise makine öğrenmesi ya da yapay zekâ gibi araçların karar verme kabiliyetlerine devredilebilir olurlar ve nihayetinde verinin doğrulanması için kurbanlar verebilecek, iynin sürmesi için uygulamalarını kullanmayı zorunlu görececek bir yapı belirir. Üçüncü aşamada şirketler için toplumsal olarak iyi olan ile kârlı olan benzer anlamlara erişmeye başlar. Bu görüşe göre kâr sahibi olan platformlar, insanlığın iyiliğini de gerçekleştirirler. Aynı anda kârlı da olmayan bir şeyin insanlığın iyiliğini içermesi olanaksızlaşır. Böylece tekniğin çıkarıcı ağlarla örtüşen yanları görünür olur.

Nihayetinde denilebilir ki Büyük Veri her şeyi kaydedemez çünkü özellikle teknoloji şirketleri iktidarla ilişki içerisinde olan dolayısıyla neyin kaydedileceğine yönelik ekonomik ve siyasi yüklü karar mekanizmalarına tabii yapılarıdır. Ancak bu, Büyük Veri'yi tümüyle anlamsız ve mutlak bir şekilde iktidara ait de kılmaz. Takip eden bölümde değinileceği üzere, teknik yapıların tümü madunlar ve ötekilerin karşı çıkma araçlarına da dönüşebilirler. Özellikle Arjantin'de onlarca yıllık bir sürecin ve 2010'larda yoğunlaşan internet temelli hareketlerin gösterdiği üzere, Büyük Veri yalnızca yukarıdan taranan, dayatılan ve denetlenen veriler olmak zorunda değildir; kadın cinayetlerinin kaydedilmediği Arjantin'de aktivistler sanal eylemler vasıtasıyla kendi veri üretme araçlarını ortaya çıkartmışlar, kadın cinayetleriyle ilgili endeksler üretmişler ve nihayetinde aşağıdan bir hareket olarak yukarıdan hareketi zorunlu kılmışlardır (Chenou & Cepeda-Másmela, 2019). Hakeza Arap Baharı sırasında da rejimlerin fişleme aygıtlarına dönüştürmeye çabaladığı sosyal medya platformları, eylemcilerin ellerinde iletişim ve egemene karşı gerçek zamanlı taktikler üretme araçlarına dönüşmüşlerdi (Gelvin, 2015: 54-57, 124-126). Ancak veri sömürgecileri böylesi olasılıkları bastırırlar. Burada veri sömürgecisi aktörlerden söz etmekte fayda var.

Veri ve Sömürgeci Aktörleri

Kapitalizmle sömürgecilik arasında doğrudan bir bağ vardır. Öyle ki sömürgeciliğin

var ettiği birikim olmadan Avrupa kapitalizminin var olamayacağını öne süren ve köleliğin kaldırılması gibi insan hakları eylemlerinin dahi ahlaki olduğu için değil yeterince kârlı olmayıp döneminin güç sahibi ekonomik aktörlerinin çıkarına denk düşmediği için gerçekteştiğini öne süren tezler dahi vardır (Williams, 2014). Kapitalizmin bir ahlak içermediği tezi de bununla örtüşür. Boltanski ve Chiapello (2005), kapitalizmin bir ahlaki ya da ruhu olmadığını, bunun yerine tüm değişimini kendisine karşı olanların mücadelelerine borçlu olup bu mücadeleleri sermaye birikimini, kişilerarası rekabeti ve mülkiyeti barındıracak bir melezliğe devşiren bir yapı olduğunu söyler. Veri sömürgecilikleri vasıtasıyla kapitalizmin sömürgeci olması bu nedenle bir anomali değildir; kapitalizm, ahlak-dışı bir yapı olarak bunu içerebilir. Bu alt başlıkta veri sömürgeciliklerinin aktörlerine bakılırken Williams'ın incelemesinde görülen bir nesil içinde hem köle sahibi hem de köle karşıtı olabilen zenginlerinin benzeri bir çıkar yapısı da görülebilir.

Dijital sömürgecilik, merkezi olmayan rıza-dışı veri üretme ve satma ağlarının yapısıdır ve temelde dört aktöre sahiptir: (i) Nihai olarak reklam gösterimi için gerekli yapıları var etmek maksadıyla teknoloji ve altyapılar inşa eden çoğunlukla Batılı olan teknoloji şirketleri; (ii) Belirli gruplar ve kişilere kişiselleştirmiş reklam gösterebilmek için bu şirketlerle anlaşma yapan danışma ve reklam şirketleri; (iii) Bu danışma ve reklam şirketlerine kendi çıkarlarını ve gündemlerini güçlendirmek için ödemeler yapan yerel parti, şirket ve örgütler; (iv) Bilerek ya da bilmeden teknoloji şirketleri için kaynak, diğer aktörler içinse hedef grubuna dönüşen vatandaşlar (Marker, Verstergaard ve Hendricks 2019'den aktaran Coleman, 2019: 422-423). Veri sömürgecilikleri literatüründe sık sık özel şirketlerin özel konumundan söz edilir ancak sömürgecilik her zaman devletler ve şirketlerin ortaklığında gerçekteşen bir yapıydı ve *encomienda* gibi fatihlere Kraliyet tarafından verilen yerli işçi emeği hakları gibi tüm sömürgeci siyasi yapılar mutlaka devletten izin alan ve onu yayan özel şirketleri içeriyordu. Öyle ki sömürgeciliğin daha önce de bazen iç içe geçen iki aşamalı bir özelleştirmeyi takip eden bir kamusallaştırmayla uygulandığı söylenebilir: (i) Amerikalıların sömürülmesinin gösterdiği üzere sömürgecilik kapitalizmin ilk aşaması olarak özel mülkleştirilen toprak ve emeğin alım-satım, ele-geçirme ve satma için metalaştırılmasıyla başlar; (ii) Devlet, temelde sömürgelerden alıkonulan malları kamulaştırır, böylece refahın kökü silinir ve devlet aynı zamanda bir refah devleti olma misyonu ile zenginliği kendi ulusuna ait olarak tanımlar (Bhambra, 2020: 309-314). Burada devletler ve şirketler olarak iki aktöre bakılabilir ki bu iki aktör zaman zaman ayrılmazlar ve neredeyse devlet-şirket olarak hareket ederler. Ancak yine de veri sömürgeciliklerini diğer sömürgeciliklerden ayıracak şekilde sömürgecilik ulus-devletlerin kapitalizmini güçlendirirken veri

sömürgeciliklerinin şirketlerin kapitalizmini güçlendirdiği iddia edilebilir. İlk aktör olarak devletler ortaya çıkar. Devletler, hükümetler ve kamusal yapılar şu vasıtalarla ulus-içi ve uluslararası veri sömürgeciliklerinin başat aktörleri olurlar: “(i) Yasal çerçeveleri geliştirirler; (ii) Kamu politikalarını tasarlarlar; (iii) Kamu yönetiminde yapay zekâ yapılarını kullanırlar; (iv) Teknolojik hizmetleri kiralarlar; (v) Kamu yönetimi ve doğrudan gözetim için ürünler alırlar; (vi) Kamu politikalarını da dijital gündemleri de uygularlar; (vii) Eğitim olanaklarını ve emek dağılımını yönetirler” (Ricaurte, 2019: 357). Burada böylesi bir gücü sömürgecilik için kullanan birkaç ülke örnek olarak verilebilir. Bir ilk örnek Avustralya’dır, coğrafi olarak güneyde olmasına karşın Avustralya’nın kuzeyli bir sömürgecilik yaptığı söylenebilir. Avustralya ABD, İngiltere, Kanada ve Yeni Zelanda ile Beş Göz isimli küresel bilgi paylaşma ağına dahil olmuştur; bu, Okyanusya’da iki aşamalı bir sömürge gözetim kapitalizmine yol açar: (i) Avustralya bir yandan dış veri sömürgecilikleri uygular ki bu Çin, Endonezya, Kamboçya, Malezya, Myanmar ve Tayland gibi komşularını yasadışı dinlemelere tabi tutarak dijital ve karasal güvenliği sömürgeci bir egemenlik tanımıyla denk gören bir bakış içerir; (ii) Avustralya diğer yandan ise iç veri sömürgecilikleri uygular ki bu Avustralya’da ve Avustralya sınırlarındaki tüm yerli halkları sürekli bir gözetim ve verileştirmeye, nihayetinde bu verileri yerli halkları bir güvenlik, medeniyet sorunu olarak görecektir şekilde tanımlayarak tabii konumda tutmak anlamına gelir (Mann ve Daly, 2019: 382-387). Veriler asla kaydedilenin rızasını içermez ve ceza ve ödüller için kullanılır.

Bir diğer örnek Çin’dir. Bunun için Çin’in veri sömürgeciliklerini savunan iki makale kritik içerik sağlar. Çin’in Dijital İpek Yolu yahut “Tek Kuşak Tek Yol” kampanyasının temel tezini savunan bir makalenin şu dört argümanı ilgi çekicidir: (i) Dijital Yol’un Asya-Pasifik ülkelerini Avrasya’ya denk ve hatta daha büyük ağırlarla donatacağı ve daha fazla kullanıcı üyenin bulunduğu dijital ağların tüm ülkelerin gelirlerini arttıracacağı tezi; (ii) Çin’in tarihsel bir medeniyet üreticisi olduğu, teknolojik büyük dört devrimin de özünde Çin teknolojileri olduğu tezinden hareketle güncel Çin’i de son teknolojik devrimi dünyaya yayacağı tezi; (iii) Çin’in Silikon Vadisi’ne benzer 20. yüzyıl inovasyon modellerini küreselleştireceği tezi; (iv) Dijital İpek Yolu’nun Çin-dışı girişimcileri güçlendireceği tezi (Fung vd, 2018: 314-331). Dijital İpek Yolu’nu savunan bir başka makalede de bu proje yine Çin’in ekonomik değişiminin bir sonucu (imalattan servis temelli ekonomiye), onun bölgesel siyasi gücünün genişlemesine ve bununla bir altyapı kalkınması sunarak bu ülkelerdeki politik gücü de sürekli kılacağına yönelik tespitler varken bu metinde veri şöyle konumlanır: Çin’in Dijital İpek Yolu’na yönelik ulusal itirazların idrak edilip önlenmesi için bu ülkelerdeki tüm iletişim ve kaynak kodları Büyük Veri vasıtasıyla incelenmeli ve tüm riskler en aza indirilmelidir

(Ly, 2020). Görüleceği üzere, bu örneklerde Çin Dijital Yolu ekonomik başarı, medeniyet ve teknoloji getiren, reddedilmesi olanaksız bir ilerleme olarak sunulmuş ve yalnızca güncel Çin değil, tarihsel Çin de öne çıkartılarak süreklilik kurgulanmıştır. Çin'in doğrudan sömürgeci olmadığını belirten makalelerde dahi Çin'in şirketler üzerinden gerçekleştirdiği anlaşmaların önemli muğlaklıklar yaratarak ilişkileri sömürgeleştirilebilecek hukuki açıklar ürettiğinden söz edilir (Calzati, 2022). Nihayetinde sömürgecilikler öne çıkar.

Bir başka örnek olarak ABD de yine yerli halklar üstünde sömürgeci bir veri tahakkümü kurar ve yerli halkların haklarını ancak devletlere veri sağladıkları sürece kabul eder. Yerli halklar bu sisteme entegre olmadıkları her seferde ağır yaptırımlara uğrarlar ve sistemin sınırlarını belirleme hakları ellerinden alınırken tüm veriler de devletçe yerli halkların yönetimi için devşirilir (Mukosi, 2022). Bu asimilasyon, cezalandırma, denetim ve üretim mekanizmasına katılmayan herkesi dışlamak anlamına gelir.

Bir diğer örnek Avrupa Birliği'dir. AB'nin imzaladığı güncel anlaşmalara bakıldığında Birliğin de veriyi ticari bir mesele olarak tanımladığı görülür. AB'nin Güney ülkelerini ücretsiz veri kaynağı, veriyi ise insan davranışları üzerinde algoritmik izahlar üretmek için bir araç olarak tanımlayışı, dijital sömürgeci bakışı yineler: Devletlerin desteğinde teknoloji şirketleri korunur, vatandaşların hakları ise daimî ihlallere söz konusu edilir (Scasserra ve Martinez, 2021). Devlet politikalarının dolaylı etkileri de vardır. Örneğin, Kanada'da Inuit yerli grubu için bilgi gezip görmekle bağlı bir yapıyken bölgedeki altyapı insanların hareket ederken internete bağlı olmasını önlediği için gittikçe daha az hareket eden ve yerli bilgi pratiklerini terk ederek internet tüketim alışkanlıklarına geçen bir yapı içerir (Young J. C., 2019). Böylece veri sömürgeci dünya modelinde tıpkı sömürgeci dünya modelinde olduğu gibi devletin zor güçlerinin etkisi belirir. Bu güçleri bu sefer önderler değil şirketler ve onun sahipleri devşirirler.

İkinci aktörler olan şirketlerin ise veri sömürgeciliklerindeki konumları başattır. Dijital sömürgecilik, Birhane'ye göre (2020: 391-402) geleneksel sömürgeciliğin siyasi ve devlet temelli odaklarından farklı bir şekilde teknoloji şirketlerince yönetilir. Yazara göre, bu şirketlerin sömürü biçimlerinden birkaçı şöyle sayılabilir: (i) Facebook gibi yapılar Afrika'daki insanların rızasını almadan yörenin ve yöredeki insanların verilerini oluşturup bunu bilgi üretmek, denetlemek ve haritalandırmak isteyen yapılara aktarırlar; (ii) Silikon Vadi gibi teknoloji girişimi yöreleri Sheba Vadi, Yabacon Vadi ya da Silikon Savannah gibi örneklerle diğer kıtalara da yayılıp burada da veri, yapay zekâ temelli mühendisleri ve şirketleri teknoloji vasıtasıyla aşırı güçlendiren çözümcü

siyasetler üretmeye teşvik eder; (iii) Yazılım kısıtlamaları yerel bilişim ürünlerinin gelişimini önler, Afrika'daki Nijerya gibi teknolojik yatırımlara sahip ülkeler bile teknolojik bilişimde dışa bağımlı hale gelir; (iv) FinTech gibi sanal para dağıtma ağları bankacılık sisteminin henüz gelişmediği bölgelerde yoksul insanları borçlandırarak buradaki eşitsiz ekonomiyi derinleştirip sermayenin yine Batılı yatırımcılara aktarılmasını sağlar (Birhane, 2020). Şirketlerin bir dijital ayırım ürettiklerinden bu nedenle bahsedilir. Goel'e göre (2021) böylesi bir dijital ayırım veri sömürgeciliklerini güçlendiren iki sonuca sahiptir. İlk sonuç veri işleyen ve üreten ülkeler arasındaki net ayırmadır. Artık geleneksel Kuzey-Güney, Batı-Doğu ayırımı yoktur. Bunun yerine ABD, Çin gibi belirli merkez ülkelerden çıkan ve çevre ülkelere gidip burada altyapı yatırımları, market tekellikleri, yerel rakip yıkımları var eden yeni bir sömürgecilik vardır. İkinci olarak, artık küresel hukuk sistemlerini kendi çıkarlarına göre şekillendirecek denli güçlü kapitalist oluşumlar mevcuttur. Dünya Ticaret Örgütü'nün e-ticareti özgürleştirme taleplerini birer eşitsizleştirme politikasına dönüştüren lobicilik faaliyeti bu oluşumların temelindedir. Her şey tekellerin korunması için kurgulanır. Goel'in bu tespitlerinden hareketle küresel bir zayıflatma yapısı olduğunu söylenebiliriz. Üstelik şirketler burada böylesi bir sömürge genişlemesi yaparken yalnızca bireyleri değil hem kendi çalışanlarını hem de devletleri özlük haklarından geri çekilmeye ve şirket tekeli beslemeye zorlarlar. Facebook gibi sosyal medya şirketleri yalnızca kitleleri sömürmezler, aynı zamanda kendi çalışanlarını da sömürerek internet ile emek arasındaki tüm ilişki ağlarını artık sermayenin yalnızca şirketlerde ve onun yöneticilerinde toplanacağı bir dijital metalaştırma sömürsüne dönüştürürler (Fuchs, 2015: 66-70). Böylece sömürü sömüren yapıların içine de sızar.

Şirketlerin teknoloji tekeline evrilmelerine yönelik güncel bir raporda şirket ve devlet ilişkisinin yol haritası görülebilir. Bu rapora göre, halihazırda var olan devlet ve özel şirketler ortaklığında özel şirketlerin karar vericiliğinin aşırı gücü olası beş sonuç üretebilir: (i) Şirketlerin tekelleşmesi olasıdır ki şirketler müşterilerine ve rakiplerine karşı sık sık tekelci davranışlarda bulunurlar; (ii) Devletlerin veri konusunda özel şirketlere bağımlılığı devletlerin denetim ve pazarlık güçlerini zayıflatır ve veri egemenliğine yönelik yönetmelikleri zora sokar; (iii) Şirketler devletler ve kişilere hizmetlerini başta oldukça ucuz sunarken şirketlerin eşitsiz hakim konumu nedeniyle ellerinde bulundurdukları hizmet ücretini belirleme gücü bu hizmetleri aniden aşırı pahalı kılmalarını olanaklı sağlar; (iv) Şirketler verileri düzenleyip tutan aktörler olarak verileri silebilmekte dolayısıyla ya şirket politikaları ya da uluslararası etkilerin şirketlere yansması nedeniyle çevrimiçi yahut ücretli veriler bir anda silinebilmektedir; (v) Şirketler, devletlerin aksine arşivleme sözü vermekle yükümlü olmadığı için tarihsel dev

kayıtların bir anda silinebilme tehlikesi vardır (Stürmer, vd., 2021: 14). Şirketlerin bireylere müdahalesi bu iki ilişkiden farksızdır. Pierrî'ye göre, teknoloji şirketleri bireylerin siyasal egemenliklerine dahi müdahale eder. Pierrî'nin eleştirisi (2022: 204-205) iki aşamada özetlenebilir: (i) Şirketler kendi kurdukları dijital alanlarda kişilere devletten azat bir halde kendi kararlarında bağımsız ve özgür olma sözü verirken devletler ve kişiler arasındaki egemenliği tümüyle koşturkularlar; (ii) Ancak önerdikleri yeni egemenlik ilişkisi eleştirdikleri devlet egemenliğinin yerini alır ve kişilere içi boş, ticarileştirilmiş bir egemenlik imgesi sunarken temelde mutlak bir hakimiyetle onları baskırlar. Pierrî bu nedenle dijital egemenliğin yalnızca maddi koşullarıyla ilgilenilmemesi ve dijital hayal güçlerinin ürettiği imge değerlerine de bakılması gerektiği eleştirisini yapar. Böylece şirketlerin hem kendi çalışanlarını hem kullanıcılarını hem de devletleri belirli aşamalarda yönetimselliklere tabi tuttukları ve sömürgeci şirket modellerini karşlarına çıkan tüm diğer özneleri edilgen kılmayı deneyerek derinleştirdikleri görülebilir. Üstelik bu aşamaların her birinde devletlerin kâr temelli onay göstermeleri şirketlerin tekelleşerek sömürgeci dinamikleri derinleştirmesine yol açar. Şirketler, yaptıkları eylemlerin teknolojinin zorunlu gidişatında bir aşama olduğundan bahisle eylemlerini yalnızca verimlilik üzerinden tartışmaya tabi tutarlar. Bu, şirketlerin doğal bir yasayı takip ettiği argümanına yaslanır; veri, sömürgeci olmak zorundadır. Oysa veri, sömürgeye tabii olmadan da üretilip tüketilebilir. Burada veri sömürgeciliklerinin yegâne aktörlerinin onların sömürgecileri olmadığından söz etmek gereklidir. Bir başka deyişle, sömürgeleştirilenler de bu sürece edilgen yahut etken bir şekilde müdahil olurlar. Bu, makalenin ikinci bölümünün konusudur.

Verilerin Sömürgesizleştirilmeleri

Veri sömürgecisinin dünya modeli bir reddiye gerektirir. Bu, sömürgeci tahayyülün reddidir. Çünkü sömürgeci tahayyül; medeniyet değil, bir iktidar ikrarı olmasına rağmen dünya tarihlerini barbarlık ile medenilik arasında bir çatışma olarak görür ve bu tarihin sonunu, aşılamaz bir ön kabul ile medeniliğin zaferiyle tanımlar (Dirlik, 1991: 321-325). Böylece medenilik tasvirindeki iktidar içeriğini gizler. Sömürgesizleştirme, sömürgeleştirmedeki bu iktidarı görünür kılma ve reddetmedir. wa Thiong'o'nun (1994: 9-16) "sömürgecilik, önce mermiler ve uçaklarla, sonrasında ise kara tahtalar ve tebeşirle gelir" derken eleştirdiği şey sömürgeciliğin dil temsilleri başta olmak üzere sömürülenin tüm bilgi yapılarını kuşatarak sömürgeci bir zihin yaratma çabasıydı. Hakeza Fanon da (2016: 34-35) zencinin konuşmasının sömürgeci azade olmadığından söz ederken benzer bir eleştiri yapar, ona göre hem zenci hem de onun üyesi olduğu ülke konuşma vasıtasıyla sömürgeleştirilir: Her sömürge halkı, kendi kültürü aşağı ve sömürülebilir görüldüğü için ondan üstün olan olarak tanımlanan

sömürgecinin alışkanlıklarını edindikçe uygarlık tanımıyla ödüllendirilir. Böylece beyazlık, mutlaka taşınması gereken ideal bir durum olur. Algoritmaların, veri kaynakları üzerinde benzer bir egemenlik ilişkisi kurduğu söylenebilir. Bu bölümde böylesi bir sömürgeciliğe karşı sömürgesizleştirmeye iki alt başlıkta bakılacaktır. İlkinde veri sömürgecilikleri tartışmasında eksik olduğu düşünülen bilginin siyaset felsefesinden söz edilecek ve teknikçiliğin bilgiyi tanımlanma biçimlerine bir karşı çıkma gerçekleştirilecektir. İkinci bölümde ise verinin sömürgesizleştirilmesi literatürünün önerileri sıralanacak ve bunlara eklemeler yapılacaktır. Böylece verinin sömürgecilerinin görünür kılınmasını amaçlayan ilk bölüme bir ek olarak verinin sömürgesizleştirilmesi sunulacaktır.

Sömürgeci Felsefeyi Reddetmek

Teknolojinin bir etnisitesi yoktur; o, bilginin bir kategorisidir. Ancak bilgi, bir iktidar inşası için varlığı tanımlayacak bir yapıya evrilebilir. Örneğin, Batı ile Doğu arasındaki kurgusal bilgi farkının bu iki uydurulmuş konum arasındaki varlık farkını meşrulaştırmak için var edilmesi bir tesadüften öte doğrudan doğruya siyasi bir felsefi bir üretimdir (Said, 2003: 149-166). Burada epistemoloji, ontolojiye karışır, üstelik bunu yaparken bilgiyi bilimsel sunarak onu siyasetin dışına çeker. Oysa bilme biçimleri siyasetin dışında değildirler; özellikle de Kartezyen özne gibi beyaz cahilliğini üreten ve bilgiyi yahut insanı tarafsız kabul eden her varsayım, temelde bir bilmeme biçimini mutlaklaştırmayı dener ve nihayetinde toplumsal olarak kodlanan yapıları örtme eğilimi taşır (Mills, 2008: 231-233). Bilgiler, iktidarların bastırma pratiklerini sanki bu iktidarlar tarafsızlarmış gibi örterken bir tarih inşası da yaparlar (Foucault, 2020: 17-36). Ne de Certeau'nun kentler bilgiler üretirler ve akli düzenleyip, tek yönlü bir bilimsel verileştirme uygulayıp, yalnızca Hobbesçu manada toplumsal sözleşmeye uygun özneler üretecek stratejiler derken şehre uyan temiz bir öznenen söz etmesi (2009: 185-209) ne de Lundahl'ın algoritmaları *habitus* inşa eden kodlar olarak tanımlarken onları bir yandan dünyada neyin görünür olacağını seçerek simgesel sermayenin sürekliliklerini sağlayan diğer yandan da kişileri algoritmalara karşı hayatta kalabilmek için alışkanlıklar, beceriler ve konumlara zorlayan araçlar olarak belirtmesi (2020: 1447-1450) tesadüftür. Tam aksine algoritmik yönetselliğin sanal *habitus* inşası, yönetselliğin burada olan *habitus* inşasını takip ederken bunu yeni ayrıcalıkları derinleştirmek için gerçekleştirir. de Certeau'nun reddettiği şehrin Hobbesçu sözleşmesi güvenlikçi sokak tasarımlarının karşı çıktığı şey *flaneur* iken Lundahl'ın reddettiği sosyal medyaların kapitalist kullanıcı sözleşmelerinin karşı çıktığı ise bir e-*flaneur*'dür: Özgürce gezen, metalaşmayan ve dolayısıyla sermayeleşecek işe yarar hiçbir veri üretmeyen bir kullanıcı hali. Bu kullanıcı hali, Deleuze'un (2001) denetim toplumlarının herkesi kendisine bağlayan ve her özneyi denetime borçlu kılan

yapısının dışında bir süreklilik durumu içerdiği için de yıkıcıdır.

Kodlar ve veriler bu yapıyı takip ederler. Kodlar, bir verinin çalışma şeklini belirlerken veriler, kodların sınırları içerisindeki tanımlanmış üretim sonuçlarıdır. Algoritmaların, yazılımcıların görev tanımlarının dışına çıkmasını sağlayan derin öğrenme pratiklerinin bile oldukça bilişimsel sınırları vardır (Thompson vd., 2020). Oysa veri sömürgeciliklerine bu makalede konu olan sömürgeci teknolojiler bunun tam aksini iddia ediyorlardı. Teknolojilerinin siyaseti anlamsız kılacak bir mutlak bilgi yöntemi olduğunu belirtiyor ve uluslararası insan hakları temelli yardımlardan ulus-ıçi banka yapısı olmayan devletlere kredi yapıları sunmaya kadar tüm işlemleri üretebilecek veri analiz araçları sunmayı öneriyorlardı. Büyük Veri'nin gen temelli mutlak sosyolojinin toplum mühendisliğine benzetilmesi bu nedenle tesadüf değildir. Bir başka benzetme de olasıdır. 19-20. yüzyılın dilbilimcileri tüm dillerin anası olan bir dil ararken dönemin ulus-devlet inşa süreçlerinin geçmişi kurgulayan yapısını da meşrulaştırmayı umuyorlardı: Bütün kelimelerin özleri varsa bu bir milletin insanlık tarihinin tamamına yayıldığını gösterebilirdi. Oysa, varlıkların gerçekten de insan zihinlerinde yalnızca bir anlamı olsaydı yani evrendeki şeyleri doğrudan tanımlayabileceğimiz, herkes için ortak ve tartışmaya mahal vermeyecek kesin bilgiler bulunabilseydi, toplumların tümü her bir şey için aynı kelimeyi kullanmak zorunda kalırdı (Nietzsche, 1998). Dil bilim çalışmalarının nihayetinde bu özcü tezden uzaklaştığı ve dilleri evrensel bir kaynaktan beslenmeyen, çizgisel üretimler olarak gören yapısalcı tezlerin güçlendiği de görülür (de Saussure, 1959). Bu iki eleştiriye göre taş, özünde taş olsaydı, ona ikinci bir dilde isim vermenin bir anlamı olmazdı; demek ki taş öznel bir ayırmadan farksızdır. Nietzsche'nin dilin tasvirlerine yönelik eleştirisinde hem Hegel'i (Dünya-Tarihi) hem de Platon'u (Temel-Biçim) tartışmalara dahil etmesi de tesadüf değildir. 19-20. yüzyılın dilbilimcileri de 21. yüzyılın büyük vericileri de Batı felsefesinin toplumları bilgi ve varlıkla ilişkileri neticesinde hiyerarşilere ayıran ve daha aşağıdaki insanları yönetecek kişiler için rehberler yazan böylesi bir geleneği sürdürüyorlar. Teknolojinin hâlâ Platon'un (2010) *techne* ve filozof yöneticilerini içermesi de bu nedenle tesadüf değildir. Veri sömürgecilikleri bu nedenle bir siyaset felsefesi tartışması da olduğundan bu ontolojik-epistemolojik karşı çıkmanın yapılması elzemdir. Eğer dünya verilere indirgenebilseydi tıpkı Nietzsche'nin tek kavramlı varlıkları gibi Mutlak Veri dışında bir veriye ihtiyaç duyulmazdı. Oysa veriler tıpkı kelimeler gibi olayların birer dışavurumudur. Bu makale bu nedenle eylem temelli sömürgeleştirme pratiklerinin yanı sıra teorik bir karşı çıkmayı da zaruri addetmektedir.

Bilginin sömürgelesizleşmesi, bu nedenle tarihteki pedagojik müdahaleleri

reddederek bilgiyi Kantçı öznenin ereksel tanımlarından (Chakrabarty, 1995) ve özellikle de tarihin evrensel sermayeden, milliyetçi sınırlamadan ve kaydetme biçimlerinin iktidarcı sansüründen arındıran (Chakrabarty, 2000) madun eleştiriler sunar. Çünkü bilgi, tıpkı sömürgeci diğer araçlar gibi bir şiddet aracıdır ve uluslararası emek bölümünü sömürgeciler için kârlı, sömürülenler için zararsız bir yapıya dönüştürürken özcü ayrımları da yeniden üretir (Spivak, 2010). Veri sömürgeciliklerinin de hem bilgiyi bir veri şeklinde teknoloji şirketlerinin ve onları destekleyen devletlerin tekeline devretmesi hem de bu bilgi tekeli ekonomik yahut siyasal karar vericiliği algoritmik bir yönetimselliğe devredecek denli iktidarla donatması bundan ayrı düşünülemez. wa Thiong’o’nun sömürgecinin mermi ve uçaklarını takip eden tebeşir ve kara tahtasının zihni sömürgeleştirme misali veri sömürgeciliklerinin altyapı ve verileştirme pratiklerini de temsillerin borçlaştırarak, mutenalaştırarak ve siyaset dışı kılarak sömürgeleştirilmesi takip eder. Bu nedenle veri sömürgecilikleri bir bilgi felsefesi eleştirisine tabidir. Onu sömürgelesizleştirmek için bilginin sömürgelesizleşmesi gerekir. Zaptedilmiş bilgiler yerine ayarlanabilirliği, esnekliği, sorgulamayı, ön görememeyi, *telossuzluğu* ve uyarlanabilirliği içeren açık bilgiler (Halberstam, 2011) ve mutlak bilgiler üreten araçlar şeklinde tasarlanan bir varlık-bilgi yapısındanza zayıflaştırıcı kuramlar (Vattimo ve Zabala, 2011) bu nedenle kurucu değişimler sağlayacaklardır. Burada iktidarın hakikatinin üstün öğreticiliğini reddederek hakikatin analitiğini yapan ve temelde aşağıdan yukarıya hareket eden *parrhesia* (Foucault, 2012) yahut bağlamı ve özeli içeren, usta bir uyum içererek formüllerin dışında boş bir bilgi alanı üreten *metis* (Scott, 2008: 473-478) madun eleştiriyle böylesi bir sömürgelesizleştirme için yeni bilgi kuramı hatları açabilir.

Burada Mignolo’nun sınırda düşünme önerisi ise biriciktir. Mignolo (2011: 274-275), bilmenin ve hissetmenin jeo-politik olduğundan söz ederken Batı-temelli, sömürgeci bilgi ve varlıktan çıkışı sömürgelesizleştiren, sınırda düşünen ve bilgiye karşı çıkan bir yeni düşünüş yapısında bulur. Ona göre sömürgeci *teolojik* (Rönesans) ve *egolojik* (Aydınlanma) bilgi türleri öylesine emperyal ve karasallardır ki önce zenci kavramını üretmekle kalmazlar sonra zenciyi zenciliği üzerinden tanımlayıp eksik bulur ve nihayetinde üretilmiş zenciliği kendisiyle mücadele edecek bir başa sokarlar. Mignolo (2011: 279-280), bu nedenle ne modernleşerek Batı tarihine dahil olmayı ne de geleceği modernizm üzerinden tanımlamayı kabul eder. Batılılaşmanın yahut Batı karşıtlığının ötesinde bağı kopararak, küresel yeni bir düşünüş yapısı kurmayı önerir. Burada önemli olan şey kapitalizm sonrasını hayal etme önerisine benzer bir dijital kapitalizm sonrasını hayal etme becerisidir. Dijital-sonrasını düşünmek mümkündür. Örneğin, post-dijital kavramı aynı anda iki talepte bulunarak farklı bir dijitalleşme önerebilir: (i) 1990’ların güven duyulan ve geleceği şekillendireceğine inanılan

teknoloji şirketi sahipleri de artık “*tech-lash*” denilebilecek ve onları bankacılar, petrolcülerle aynı yere koyan siyasi bir reddiyenin öznesidir çünkü gelecek tahmin edilemez ancak yaratılabilir; (ii) Dijitalleşme basitçe tümünden terk edilemez, bunun yerine dijitalin mutlak üstün kabul edilmediği, teknolojinin mutlak iyi ya da kötü görülmediği ve teknolojik eşitsizliklerin giderilecek sorunlar olarak görüldüğü bir dijital-sonrası tahayyüle ihtiyaç vardır (Ramge, 2022). Ancak sömürsüzleştirmeye yalnızca kuramsal bir düzlemde bakmak, veri sömürgeciliklerinin zengin bir yelpazeye yayılan karşı çıkma formlarını göstermemek eksiklik olduğundan bunlara da bakmakta fayda var.

Ötekilerin Verisi

Veri, iktidara ait olmak zorunda değildir. O, tıpkı bilgi gibi, mutlaklaştırılmadığı müddetçe çoğulun temsili için bir alan dahi olabilir. Verinin sömürsüzleştirilmesi böylesi bir talebe denk gelir ve temelde bir teknoloji karşıtlığı değil, teknolojinin bir biçimi olarak, sömürgeci tekniğe karşı çıkmayı içerir. Üstelik veri sömürsüzleştirilmesi (*data decolonization*) literatürü, daha önceki sömürsüzleşme süreçlerinin veri sömürgeciliklerine karşı mücadelede biricik avantajlar ürettiğinden söz ederler. Yani geçmişteki sömürgeci karşıtı hareketler şimdinin veri sömürgeciliğine karşı kullanılabilir tarihsel bir birikim üretmişlerdir. Örneğin, Couldry’ye göre (2020) sömürgecilik beş yüz yıl boyunca toprağı ve kölelerin bedenini kâr için zorla alıkoymuyordu, bugün ise benzer bir şeyi doğrudan tüm insanların hayatlarının içindeki bilgilerin veriyle alınmasında görebiliriz. Ancak, geçmişteki sömürülenlerin aksine şu anda sömürülenleri güçlendiren üç özgül etken de mevcuttur: (i) Bu sömürü yeni başladı; (ii) Sömürülenlerin geçmişte endüstriyel kapitalizmle yaptığı şeylerin tarihsel kayıtları mevcut; (iii) Önceki nesillerin aksine kapitalizmin varlığı ve bilgisinin genişliği mevcut (Couldry, 2020: 11). Bu, veri sömürgeciliklerini fark etmek, onu tanımlamak ve ona karşı çıkmak için tarihte daha önce var olmayan bilgi ve hareket alanları sağlar. Üstelik, veri sömürgeciliklerini tanımlamak bile bir güçtür.

Verinin sömürsüzleştirmesinin teoriye temel katkıları Couldry ve Mejias’ın (2021) literatür değerlendirmesinde iki dalgalı birkaç argümanda özetlenebilir. İlk dalga sömürsüzleştirilmiş verinin bilgidaki şiddeti ortaya çıkartan iki katkısıdır: (i) Veri sömürgecilikleri hem Kuzey’de hem Güney’de, hem Batı’da hem de Çin ve Hindistan gibi ülkelerde gerçekleşebilir çünkü o yalnızca kapitalizmle ilintili değil, kapitalizmin sömürgeci uzantısıyla ilintili, yalnızca yeni-sömürgeci konumlarla ilgili değil sömürgeciliğin küresel dağılımıyla da ilgilidir ve doğrudan tüm insanlığı iktidarın ve sermayenin konusu yapar; (ii) Veri yalnızca kâr için elde edilmez, o aynı zamanda insan yaşamının ve özgürlüğünün yönetimi için

devşirilir ve sömürgecilikle en büyük bağı, tarihsel eşitsizlikleri derinleştirip yaymadaki bu isteğidir. İkinci dalga ise veriyi sömürsüzleştirme çalışmalarının kattığı avantajlar olarak şu üç argümandır: (i) Veriyi, çağdaş ve yalnızca bugüne ait bir sorun olarak almaktansa onu beş yüz yıllık tarihsel sürecin sonundaki kimi eşitsizliklerle değerlendirmeyi olası kılar, böylece Facebook ve Google gibi şirketlerin kurtarıcılık misyonlarının tarihsel kökleri görünür kılınır; (ii) Veri sömürgeciliklerinin teknolojik bir sorun olmadığı, dolayısıyla teknik bir tartışmaya sıkışmayacağını, bu nedenle tarihsel sömürgecilik gibi toplumsal bir sorun olarak değerlendirilip tartışılması gerektiğini öne çıkarır; (iii) Veri temelli teknolojilerin bilim, düzen, ilerleme, mantık ve modernizm temelli söyleminin sömürgecilikteki aynı söylemle karşılaştırılmasını ve ağır veri çıkarmanın maliyetiyle ağır kaynak çıkarmanın kitlesel açlık gibi maliyetlerinin farklı şekillerde tekrarlanabileceği tezini üretir. Yazarlar, bunların sonucunda veri sömürgeciliklerini teknolojinin kapitalist ve sömürgeci izleğini eleştirmek için zaruri bir kavramsallaştırma olarak görürler.

Benzer izlekte bir başka eleştiri ve tasviri Arora yapar. Arora'ya göre (2019: 369-374) verilerin gizliliğinin sömürsüzleştirilmesi için üç önemli noktadan söz edilebilir: (i) Verileştirme bu döneme özgü bir deneyden ziyade teknokrasi vasıtasıyla özneleri disipline etmeyi amaçlayan tarihsel bir sürekliliğin halidir, var olan gizlilik ihlallerinin jeopolitik ödüllendiriciliklerindeki sömürgeci projeler görünür kılınmalıdır; (ii) Basit bir merkez-çevre hiyerarşisinden çok merkez ile çevre arasındaki iktidar ilişkisindeki farkı azımsamadan çevrenin içindeki gizlilik ihlallerini üreten şirketler de görünür kılınmalıdır; (iii) Dijital kültürlerin kültür dışında olduğu varsayılan yerli insanları egzotikleştiren, onları tarihin dışında gören bakışı terk edilmelidir. Görüleceği üzere, verinin sömürsüzleştirilmesi çalışması kamu politikalarıyla sınırlanmaz. Bunun en büyük nedeni kamu politikalarının ve özellikle de yasaların sömürgeci tekeller karşısındaki zayıf konumudur. Dijital sömürgeciliğin çözümünün yasal tanımlar olduğu söylenemez; güçlü yahut zayıf yasaların varlığından daha çok dijital sömürgecilik doğrudan altyapı eşitsizliğini yeni bir Afrika sömürüsü için Beyaz kurtarıcılıkla meşrulaştırmayı deneyen şirketlerin neden olduğu siyasi bir metalaştırma sürecidir (Coleman, 2019: 428-431). Devletler gibi şirketler de —Schmitt'in gösterdiği üzere— hukuku sürekli istisna haline çekmede ve sömürgeciliği meşrulaştıran yeni yasal muğlaklıklar yahut tam aksine mutlaklıklar üretmede başarılı oldukları için hukuk bir başına önleyici olamaz (Couldry ve Mejias, 2019). Bunun yerine göçebe bir direnişi mecbur kılar. Bu, veri sömürgeciliklerini sürekli görünür kılmak ve karşı-teknikler yahut karşı-veriler üretmekle olasıdır.

Elbette ki veri eylemleri mutlak şekilde çoğulcu, dönüşüm yanlısı ve görece

solcu eylemler olarak tanımlanamazlar çünkü Latin Amerika’da görüleceği üzere devlet ve güvenlik yanlısı, sağcı veri eylemleri de vardır (Segura ve Waisbord, 2019: 413-415). Ancak veri, azınlıklaştırılmışlar için de bir araca dönüşebilir. Veri eylemleri bir yana azınlıklaştırılmışları görünmezleştiren yahut onlar için ulaşılmış kılan devlet-şirket temelli verilerin dışında azınlıklaştırılmışların kendi gündemleri için üretim siyasete dahil ettiği veriler tıpkı Occupy Wall Street işgal eylemlerindeki “Bizler %99’uz!” söylemi gibi görünür kılma, harekete geçirme işlevleri de üretebilir (Crooks ve Currie, 2021: 208-210). Burada veri adaleti önemli bir kavramsallaştırma olur. Veri adaleti teorik ve pratik çift bir eleştiri içerir. Teorik olarak veriyi salt iyi yahut kötü kabul eden ikili yapıyı reddeder ve toplumsal adalet ile tarihsel eşitsizlikleri tartışmada olması zorunlu konular olarak görür. Pratik olarak ise sivil toplum hareketleri, kurumları üzerinden çevre, platform, toplum duyarlı ve vatandaş temelli yeni bir teknolojik yapıya dönüştürecek yapılar kurmayı önerir (Dencik, Hintz, Redden, ve Treré, 2019: 875-876). Böylece azınlıklaştırılmışların veri vasıtasıyla tekrar suçlulaştırılması, çevreye duyarsız politikaların teşhir edilmesi, platform tekellerinin görünür kılınması gibi amaçlara sahip teorik ve pratik yapılar belirir. Çünkü algoritmalar iktidarlara yahut sömürgecilere ait değildir. Algoritmalar, sermayenin tekeli birikiminin bilgi üretim araçları olmanın dışına çıkıp neo-liberalizm ve kapitalizm sonrası ekonomi, kültür ve siyaset için potansiyeller barındıracak araçlara dönüşebilir (Terranova, 2014). Ancak bu basitçe teknolojiye kimin sahip olduğu meselesi olarak algılanmamalıdır; burada sorun tümüyle teknoloji üzerindeki mülkiyet değildir, onun tanımındaki katılımcı olmayan elitizmdir. Öyle ki algoritmalar halihazırda dezavantajlı ve marjinalize edilmiş toplulukları tekrar ötekileştiren yapıları basitçe teknik çözümler gerektiren teknik sorunlar olarak tanımlanamaz. Bunun yerine onlarda kurumlar, normlar ve sistemlerde var olan ve algoritmalara yansıyan toplumsal adaletsizlikleri, eşitsizlikleri görmeli ve bir çözüm olarak liberal bir ayrımcılık karşıtlığı politikasına sıkışmayan kesişimsel yeni bir teknoloji düşünmeliyiz (Hoffmann, 2019). Bu noktada sömürgeleştirme belirir.

Veri teknolojisinin öncelikle Ngugi wa Thiong’o’nun Afrika edebiyatlarının özgürleşmesi için önerdiği dil temelli değişime ihtiyacı vardır. Evrensel sayı temelli yazılım dili önemli bir ölçüde İngilizce’nin hakimiyetindedir. Program dillerinin İngilizce, özellikle de Amerikan İngilizcesi dışındaki dilleri önemli ölçüde dışlaması ve kodlama için “doğru” bir dil belirleyerek kavramsallaştırma, kodlama ve soyutlama işlemlerini belirli dillerin tekeline alması da semiyotik bir sömürgecilik olarak okunabilir (Davidson, 2017: 739-742). Bunun peşi sıra verinin anlamının değişmesi gereklidir. Buna istinaden Milan ve Treré (2019: 324-329) yeni bir veri hayal etmek için beş yöntem önerir: (i) Veri evrenselciliği

reddedilmelidir çünkü veri evrenselciliği tarih ve toplum dışı bir şekilde teknolojiyi ekonomik, kültürel ve sosyo-politik olanın dışına çeker ve bir dijital evrenselcilik üreterek ötekilikleri yok sayar; (ii) Kuzey çoğul bir şekilde ele alınmalıdır ve Kuzeylerden söz edilmelidir çünkü Kuzeyler yalnızca bastırma ve ele geçirmeye dayalı egemenliklerden ibaret mutlak bir tekil değil aynı zamanda buna karşı çıkan ve Güney-Kuzey arasındaki özcü romantikleştirmeyi bozan bir yapı da içerirler; (iii) Veri mutlaka özcü olmayan bir sömürsüzleştirme bakışından geçirilmelidir çünkü ancak böylece Avrupa-merkezci olmayan, maddi koşulların etkisini hesaba katan ve geleceği eşitsizliklerle irtibatlı değerlendiren bir bakış üretilebilir; (iv) Veri araştırmaları yalnızca veriye odaklanmayı bırakmalıdır çünkü bu teknik-merkezli bir okuma üreterek verileştiren ve verileştirilenlerin aktif varlıklarını edilgenleştirir, üstelik aynı zamanda veri kurumlarını aşırı güçlendirme tehlikesi de içerir; (v) Yeni bir veri tahayyülü başlatılmalıdır, burada teknik yahut sosyal beceri sahibi uzmanlarla kitleler arasındaki mesafe kapatılmalı ve toplumsal yeni Kuzeylerle mücadeleye, özerkliğe ve özgürlüğe odaklanan yeni veriler tasarlanmalıdır. Böylece veri, algoritmik yönetimselliğin buyrukçu bilgi yapısının dışına çıkabilir.

Verinin değişimine yönelik en önemli değişim ise onun para dışında maddileştirilmesidir. Bu, verinin maddi koşullarla bağına tekrar görünür kılmaktır. Bir başka ifadeyle, veri karasallaşmalıdır. Kaliforniya ideolojisi yahut Silikon Vadisi kültürü geleceği sürekli gayri-coğrafi ve gayri-maddi bir şekilde sonsuzlukla irtibatlandırır ancak özgürleştirme temelli bu kültürel hegemonyanın coğrafyayla ve maddiyatı böylesine silikleştirmesinin bir nedeni dijital marketlerin fiziki, kalıcı ve maddi sömürü ve tahribatlarını görünmez kılma ve dünyayı sömürgeleştirdiği kadar hayali ve imgeyi de sömürgeleştirme gayesidir (López-Cleries ve Helle, 2020: 47-48). Çünkü veri altyapısı tıpkı büyük ölçekli madenler ve tek-kültürlü tarım gibi Avrupa sömürgeciliğinin tekil kapitalist ve modernist evren görüşüne uyar, çokluğu ve çoklu-evreni bastırdığı gibi sürekli büyümenin önünde duracak tüm farklılıkları da yok ederek mutlak bir ontoloji üretir (Lehuedé, 2022). Latin Amerika'daki sömürgeciliğin eski jeopolitik ve ekonomik eşitsizlikleri hem beden hem de kara üzerinden sömürgeci bir çıkarmayla gerçekleştirmesi neticesinde feminist bir anti-sömürgeci eleştirinin üretilmesi böylesi bir yapıya örnek teşkil eder (Tait vd., 2022). İnterneti hayali, soyut ve uzak bir siliklikten dünyanın toprağıyla ve bu toprağın kaynaklarıyla iç içe bir şekilde maddi görme önerisi bu istikameti takip eder. Latour, karasal (*terrestrial*) kavramını dünyayı yerel ve evrensel arasında bölen tekçi dünya tasvirine karşı çıkarken önerirken hem insan-dışı olanı inceleyecek bir alan sağlıyor hem de olasılıklar ve yerler arasında geniş bir alan açıyordu. Estrada ile Lehuedé (2022) bunu internete uyarlayarak üç sonuca

ulaşılabileceği tezini öne sürer: (i) Karasal bir internetten söz etmek interneti var eden ve üreten maddi alt yapıyı tekrar gündem kılar ve dijital aygıtlarla, onların işleyen güçlü veri merkezlerini olası kılan metal ve mineral madenlerini konu edinir; (ii) Karasal internet, interneti determinist bir mutlak teknoloji ve ilerleme olarak görmez, aksine internetin yayılırken ortaya çıkardığı sorunlarına, ona karşı çıkanların karşı çıkma nedenlerine ve internetin ürettiği dost-düşman ilişkilerine göz atar; (iii) Karasal internet, internetin küresel yayılması ile Avrupa sömürgeciliğinin iktidarının küresel yayılması arasındaki ilişkileri yok saymaz ve ilk iki maddedeki maddi ve manevi değişkenlerle sömürgecilik arasındaki paralellikleri öne çıkarır. Böylece veri sömürgeciliklerinin dünya ile bağlarının silinmesinin karasal sömürülerinin silinmesine denk gelmesi önlenir. Burada kritik bir eşik teknolojinin gizemden ve saklamalardan arındırılmasıdır. Çünkü veri sömürgeciliklerinin yapay zekâ gibi yapıları kamusal alanda öylesine gizli, saklı ve aynı zamanda mutlak kuvvetler olarak sunuluyorlar ki onlara itiraz etme olasılığının yanı sıra onu paylaşma önerilerinin mantığı da aynı zamanda çürütülerek kamusal alanın dışına itiliyor. Bu veri sömürgecisinin dünya modelinin ve beyaz algoritmaların egemenliği dışında bir veriyi olanaksızlaştırır.

Sonuç

Veri yalnız değildir. Tıpkı Trouillot'un "Arşivin en ücra köşesinde dahi tarihçi asla yalnız başına değildir" derken tarihin anlaşılma ve kaydedilme biçimindeki iktidarın geniş etkisinden söz etmesi gibi (2015: 79) yazılımcının da kodların en ücra dizilerinde dahi asla yalnız başına olmadığı söylenebilir. Bu aşkın olmayan süreçlerin ürünleri olarak algoritmalar da karasaldır; üretildiği dönemlerin koşullarını taşıdığı kadar kâr yapılarını içeren çelişkilerini de barındırırlar. Burada veri sömürgeciliklerinden söz etmenin önemi meydana çıkar. Neden sömürgecilik kavramının kullanımı kritiktir? Çünkü nasıl isimlendirildiğinden azade bir şekilde güncel teknolojik ayırım pratiklerinin bazıları sömürgeci bir içeriğe sahiptir. "Orada" olanı kaynak olarak gören, "buradaki" siyasi hakların korumacı yapılarını çözen ve nihayetinde eşitsiz bir ekonomik gelir için küresel ve yerel ortakları güçlendirip özellikle de yerel rakipleri yok etmeyi amaçlayan bir sömürgecilik mevcuttur. "Burada" olan ile "orada" olan arasında net bir ayırım gözetilen ve temelde bir ayrıcalık yapısı olan bu model, bu nedenlerle sömürgecidir. Bu makalede de ilk bölümde doğrudan veri sömürgeciliklerinin tariflerinde ve sonrasında ikinci bölümde verilerin sömürgeleştirilmesinde böylesi bir tezden söz edildi.

Var olan teknikçilik siyaset üstü değildir, aksine doğrudan siyasal bir karara sahiptir ve ağır bir ekonomik gündemle hareket etmektedir. Onu sömürgeci bir şekilde tarif etmek ona karşı çıkmayı olanaklı kıldığı kadar tarihsel bir sömürgeleştirme

birikimini de karşı çıkma pratiklerine dahil eder. Bu süreci teknik bir sorundan siyasal bir meseleye dönüştürmek katılımı gerektirdiği için de önemlidir. Nihayetinde denilebilir ki veri sömürgeleştirilmesi mutlak teknik bir çözüm önermez; açık kaynak kodu, hackleme, karşı-veriler ve kripto teknolojilerin her biri kişilerin devletin denetim ve kontrol alanlarının dışında kendi teknolojilerini dağıtma ve tasarlama araçları olabildiği kadar doğrudan devletin ve şirketlerin sömürü teknikleri de olabilir. Çünkü nihayetinde bu çözümler de tüm merkezi olmayan veri kontrol yapılarına ve karşı çıkma pratikleriyle sağladıkları anonimliklerine rağmen birer araçlardır. İktidarlar yalnızca bastırmazlar, yok etmezler ve mutlak devletler bile yalnızca zehre değil aynı zamanda toplumların ihtiyaç duyduğu devalara da sahiptir. Tam da bu nedenle kapitalizm farmakonik bir şekilde işleyerek karşısına aldığı özneyi salaklaştırıp, teknik tüm olanaklardan azade kılarken ona bakar ve onu ilgiyle kuşatır da (Stiegler, 2019). Bu nedenle veri sömürgeciliklerine karşı sömürgeleştirme bölümünde bilginin ve varlığın felsefesinin üstünde bunca duruldu ve sürekli bir şekilde doğrudan yaşamı tanımlayan değerlerle yönetsellik arasındaki maddi ve manevi üretim süreçlerinden söz edildi. Nihayetinde veri, zaptedilmemiş bir bilgiye dönüştürülmeli ve aşkın bir tanımlama aracı olmaktan çıkıp temsil olanaklarından biri olmaya sıkıştırılmalıdır. Teknikçiliğin aşkın modernizmi reddedilmeli, teknolojiler karasallaştırılmalı ve madun veriye tabii beyaz olmayan algoritmalar üretilmelidir. Ötekilerin sömürgeci olmayan verilerini üretmek ancak böyle mümkündür.

Sonnot

¹Sayın Metin Yüksel'e bu makaleyi mümkün kılan zarif emeği için teşekkür ederim.

Kaynakça

Acemoğlu D (2003). Root Causes: A Historical Approach to Assessing the Role of Institutions in Economic Development. *Finance & Development*, 40(2), 27-30. doi:10.5089/9781451952926.022.A009

Arora P (2019). Decolonizing Privacy Studies. *Television & New Media*, 20(4), 366-378. doi:10.1177/1527476418806092

Bauman Z, Bigo D, Esteves P, Guild E, Jabri V, Lyon D ve Walker R B (2014). After Snowden: Rethinking the impact of surveillance. *International Political Sociology*, 8(2), 121-144. doi:10.1111/ips.12048

Beer D (2016). The social power of algorithms. *Information, Communication & Society*, 20(1), 1-13. doi:10.1080/1369118X.2016.1216147

Bhambra G K (2020). Colonial global economy: towards a theoretical reorientation of

1497 Kalır H (2023). Siyah Veri, Beyaz Algoritmalar: Veri Sömürgecisinin Dünya Modelini Reddetmek ve Veriyi Sömürgeleştirme Mümkün Mü?. *Mülkiye Dergisi*, 47(6), 1469-1504.

- political economy. *Review of International Political Economy*, 28(3), 307-322. doi:10.1080/09692290.2020.1830831
- Birhane A (2020). Algorithmic Colonization of Africa. *SCRIPTed*, 17(2), 389-409. doi:10.2966/scrip.170220.389
- Blaut J M (2012). *Sömürgeciliğin Dünya Modeli: Coğrafi Yayılmacılık ve Avrupa-merkezci Tarih*. Çev. S Behçet, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Boltanski L ve Chiapello E (2005). The New Spirit of Capitalism. *International Journal of Politics, Culture, and Society*, 18(3/4), 161-188. doi:10.1007/s10767-006-9006-9
- boyd d ve Crawford K (2012). Critical questions for Big Data: Provocations for a cultural, technological, and scholarly phenomenon. *Information, Communication & Society*, 15(5), 662-679. doi:10.1080/1369118X.2012.678878
- Calzati S (2021). Decolonising “Data Colonialism” Propositions for Investigating the Realpolitik of Today’s Networked Ecology. *Television & New Media*, 22(8), 914-929. doi:10.1177/1527476420957267
- Calzati S (2022). ‘Data sovereignty’ or ‘Data colonialism’? Exploring the Chinese involvement in Africa’s ICTs: a document review on Kenya. *Journal of Contemporary African Studies*, 40(2), 270-285. doi:10.1080/02589001.2022.2027351
- Chakrabarty D (1995). Radical Histories and Question of Enlightenment Rationalism: Some Recent Critiques of “Subaltern Studies”. *Economic and Political Weekly*, 30(14), 751-759.
- Chakrabarty D (2000). Subaltern Studies and Postcolonial Historiography. *Nepantla: Views from South*, 1(1), 9-32.
- Chenou J-M ve Cepeda-Másmela C (2019). #NiUnaMenos: Data Activism From the Global South. *Television & New Media*, 20(4), 396-411. doi:10.1177/1527476419828995
- Coleman D (2019). Digital Colonialism: The 21st Century Scramble for Africa through the Extraction and Control of User Data and the Limitations of Data Protection Laws. *Michigan Journal of Race and of Race and Law*, 24(2), 417-439. <https://repository.law.umich.edu/mjrl/vol24/iss2/6>. Son erişim tarihi: 14.01.2023.
- Couldry N (2020). The Emerging Social Order of Data Colonialism: Why Critical Social Theory Still Matters! *Keio Communication Review*, 42(3), 5-16. https://koara.lib.keio.ac.jp/xoonips/modules/xoonips/detail.php?koara_id=AA002_66091-20200300-0005. Son erişim tarihi: 14.01.2023.
- Couldry N ve Mejias U A (2018). Data Colonialism: Rethinking Big Data’s Relation to the Contemporary Subject. *Television & New Media*, 20(4), 336-349. doi:10.1177/1527476418796632
- Kalır H (2023). Siyah Veri, Beyaz Algoritmalar: Veri Sömürgecisinin Dünya Modelini 1498 Reddetmek ve Veriyi Sömürgeleştirme Mükün Mü?. *Mülkiye Dergisi*, 47(6), 1469-1504.

Couldry N ve Mejias U A (2019). Making data colonialism liveable: how might data's social order be regulated? *Internet Policy Review*, 8(2). doi:10.14763/2019.2.1411

Couldry N ve Mejias U A (2021). The decolonial turn in data and technology research: what is at stake and where is it heading? *Information, Communication & Society*. doi:10.1080/1369118X.2021.1986102

Crooks R ve Currie M (2021). Numbers will not save us: Agonistic data practices. *The Information Society*, 37(4), 201-213. doi:10.1080/01972243.2021.1920081

Davidson K (2017). Is the Americanisation of the Internet a Form of Semiotic Colonialism? İçinde: A Daubarieñe, S Stano ve U. Varankai (der), *Cross-Inter-Multi-Trans-: Proceedings of the 13th World Congress of the International Association for Semiotic Studies (IASS/AIS)*, Kaunas: International Semiotics Institute ve Kaunas University of Technology, 738-744.

de Certau M (2009). *Gündelik Hayatın Keşfi - I: Eylem, Uygulama, Üretim Sanatları*. Çev. L. A. Özcan, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

de Saussure F (1959). *Course in General Linguistics*. Çev. W. Baskin, New York: The Philosophical Library.

Deleuze G (2001). *Denetim Toplumlari Konusunda Bir Ek*. Birikim Dergisi: <https://birikimdergisi.com/dergiler/birikim/1/sayi-142-143-subat-mart-2001/2334/denetim-toplumlari-konusunda-bir-ek/4382>. Son erişim tarihi: 14.01.2023.

Dencik L, Hintz A, Redden J ve Treré E (2019). Exploring Data Justice: Conceptions, Applications and Directions. *Information, Communication & Society*, 22(7), 873-881. doi:10.1080/1369118X.2019.1606268

Dirlik A (1991). "Like a Song Gone Silent": The Political Ecology of Barbarism and Civilization in Waiting for the Barbarians and The Legend of the Thousand Bulls. *Diaspora: A Journal of Transnational Studies*, 1(3), 321-352. doi:10.1353/dsp.1991.0017

Estrada M S ve Lehedé S (2022). Towards a Terrestrial Internet: re-imagining digital networks from the ground up. *Tapuya: Latin American Science, Technology and Society*, 5(1). doi:10.1080/25729861.2022.2139913

Fanon F (2016). *Siyah Deri Beyaz Maskeler*. Çev. C Koytak, İstanbul: Encore Yayınları.

Foucault M (1991). Governmentality. İçinde: G Burchell, C Gordon ve P Miller (der), *The Foucault Effect: Studies in Governmentality*, Chicago: The University of Chicago Press, 87-104.

Foucault M (2012). *Doğruyu Söylemek*. Çev. K Eksen, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Foucault M (2020). *Toplumunu Savunmak Gerekir*. Çev. Ş Aktaş, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

1499 Kalır H (2023). Siyah Veri, Beyaz Algoritmalar: Veri Sömürgecisinin Dünya Modelini Reddetmek ve Veriyi Sömürgelesizleştirmek Mümkün Mü?. *Mülkiye Dergisi*, 47(6), 1469-1504.

Fraser A (2019). Curating digital geographies in an era of data colonialism. *Geoforum*, 104, 193-200. doi:10.1016/j.geoforum.2019.04.027

Fuchs C (2015). Against Divisiveness: Digital Workers of the World Unite! A Rejoinder to César Bolaño and Eloy Vieira. *Television & New Media*, 16(1), 62-71. doi:10.1177/1527476414528053

Fung K C, Aminian N, Fu X M ve Tung C Y (2018). Digital silk road, Silicon Valley and connectivity. *Journal of Chinese Economic and Business Studies*, 16(3), 313-336. doi:10.1080/14765284.2018.1491679

Gelvin J L (2015). *The Arap Uprisings: What Everyone Needs to Know*. Oxford: Oxford University Press.

Gilley B (2017). The Case for Colonialism. *Third World Quarterly*. doi:10.1080/01436597.2017.1369037

Goel D (6.5.2021). *The global digital divide is reminiscent of colonialism*. LSE Brexit: <https://blogs.lse.ac.uk/brexit/2021/05/06/the-global-digital-divide-is-reminiscent-of-colonialism>. Son erişim tarihi: 14.01.2023.

Gran A-B, Booth P ve Bucher T (2020). To be or not to be algorithm aware: a question of a new digital divide? *Information, Communication & Society*, 24(12), 1779-1796. doi:10.1080/1369118X.2020.1736124

Grossi T ve Lepratti L (2021). Data colonialism: the census, the map, and the software. *From the European South*, 8, 47-61. https://www.fesjournal.eu/numeri/maps-mappings-and-cartographic-imaginings/#data-colonialism-the-census-the-map-and-the-software_417. Son erişim tarihi: 14.01.2023.

Guerrero M A (2003). "Patriarchal Colonialism" and Indigenism: Implications for Native Feminist Spirituality and Native Womanism. *Hypatia*, 18(2), 58-69. doi:10.1111/j.1527-2001.2003.tb00801.x

Halberstam J (2011). *The Queer Art of Failure*. Durham: Duke University Press.

Hodgson M G (2018). *Dünya Tarihini Yeniden Düşünmek: Dünya, Avrupa ve İslam Tarihi Üzerine Makaleler*. Çev. A Kanlıdere ve A Aydoğan, İstanbul: Vadi Yayıncılık.

Hoffmann A L (2019). Where fairness fails: data, algorithms, and the limits of antidiscrimination discourse. *Information, Communication & Society*, 22(7), 900-915. doi:10.1080/1369118X.2019.1573912

Howson P (2020). Climate Crises and Crypto-Colonialism: Conjuring Value on the Blockchain Frontiers of the Global South. *Frontiers in Blockchain*, 3(22). doi:10.3389/fbloc.2020.00022

Kelly J (2019). Silicon Valley's Online Slave Market. BBC. <https://www.youtube.com/>

Kalır H (2023). Siyah Veri, Beyaz Algoritmalar: Veri Sömürgecisinin Dünya Modelini 1500 Reddetmek ve Veriyi Sömürgeleştirme Mümkün Mü?. *Mülkiye Dergisi*, 47(6), 1469-1504.

watch?v=2ldll_n28e0. Son erişim tarihi: 25.10.2023.

Keyes O, Hitzig Z ve Blell M (2021). Truth from the machine: artificial intelligence and the materialization of identity. *Interdisciplinary Science Reviews*, 46(1-2), 158-175. doi: 10.1080/03080188.2020.1840224

Kwet M (2019). Digital colonialism: US empire and the new imperialism in the Global South. *Race ve Class*, 60(4), 3-26. doi:10.1177/0306396818823172

Kwet M (7.7.2022). Digital Colonialism and Infrastructure-as-Debt. *University of Bayreuth African Studies Online*(9), 65-77. <https://ssrn.com/abstract=4004594>. Son erişim tarihi: 14.01.2023.

Langley P ve Leyshon A (2022). Neo-colonial credit: FinTech platforms in Africa. *Journal of Cultural Economy*, 15(4), 401-415. doi:10.1080/17530350.2022.2028652

Lazzarato M (2014). *Signs and Machines: Capitalism and the Production of Subjectivity*. (J. D. Jordan, Çev.) Los Angeles: Semiotext(e).

Lehuedé S (2022). Territories of data: ontological divergences in the growth of data infrastructure. *Tapuya: Latin American Science, Technology and Society*, 5(1). doi:10.1080/25729861.2022.2035936

Lomba A (2005). *Colonialism/Postcolonialism*. Londra: Routledge.

López-Cleries G ve Helle S H (2020). The Unreal: Imaginaries of Techno-colonialism. *MAST: The Journal of Media Art Study and Theory*, 1(2), 46-56. <https://www.mast-journal.org/vol-1-no-2-2020-the-unreal-imaginaries-of-techno-colonialism>. Son erişim tarihi: 14.01.2023.

Lundahl O (2020). Algorithmic meta-capital: Bourdieusian analysis of social power through algorithms in media consumption. *Information, Communication & Society*, 25(10), 1440-1455. doi:10.1080/1369118X.2020.1864006

Ly B (2020). Challenge and perspective for Digital Silk Road. *Cogent Business ve Management*, 7(1). doi:10.1080/23311975.2020.1804180

Madianou M (2019). Technocolonialism: Digital Innovation and Data Practices in the Humanitarian Response to Refugee Crises. *Social Media + Society*, 5(3). doi:10.1177/2056305119863146

Magalhães J C ve Couldry N (2021). Giving by Taking Away: Big Tech, Data Colonialism, and the Reconfiguration of Social Good. *International Journal of Communication*, 15, 343-362. <https://ijoc.org/index.php/ijoc/article/view/15995>. Son erişim tarihi: 14.01.2023.

Mann M ve Daly A (2019). (Big) Data and the North-in-South: Australia's Informational Imperialism and Digital Colonialism. *Television & New Media*, 20(4), 379-395.

1501 Kalır H (2023). Siyah Veri, Beyaz Algoritmalar: Veri Sömürgecisinin Dünya Modelini Reddetmek ve Veriyi Sömürgeleştirme Mümkün Mü?. *Mülkiye Dergisi*, 47(6), 1469-1504.

doi:10.1177/1527476418806091

McLeod J (2010). *Beginning Postcolonialism*. Manchester: Manchester University Press.

Mignolo W D (2011). Geopolitics of sensing and knowing: on (de)coloniality, border thinking and epistemic disobedience. *Postcolonial Studies*, 14(3), 273-283. doi:10.1080/13688790.2011.613105

Milan S ve Treré E (2019). Big Data from the South(s): Beyond Data Universalism. *Television & New Media*, 20(4), 319-335. doi:10.1177/1527476419837739

Mills C W (2008). White Ignorance. İçinde: R N Proctor, ve L. Schiebinger (der), *Agnology: The Making and Unmaking of Ignorance*. Stanford: Stanford University Press, 231-250.

Mitchell T (2001). *Mısır'ın Sömürgeleştirilmesi*. Çev. Z. Altok, İstanbul: İletişim Yayınları.

Moretti F (2015). *Tarih ile Edebiyat Arasında: Burjuva*. Çev. E. Buğlalılar, İstanbul: İletişim Yayınları.

Morozov E (29.06.2014). *The rise of data and the death of politics*. The Guardian: <https://www.theguardian.com/technology/2014/jul/20/rise-of-data-death-of-politics-evgeny-morozov-algorithmic-regulation>. Son erişim tarihi: 14.01.2023.

Mukosi L (2022). Extraction of Personal Data: A New Form of Colonialism or Continuation of a Colonial Practice? Adult Native American Adoptees Resist Assimilation and Rebuild Erased Identities. *American Indian Law Journal*, 10(2). <https://digitalcommons.law.seattleu.edu/ailj/vol10/iss2/4>. Son erişim tarihi: 14.01.2023.

Nietzsche F W (1998). Ahlak dışı Anlamda Doğruluk ve Yalan Üzerine. *Cogito* (16), 55-66.

Osterhammel J (1996). *Colonialism: a Theoretical Overview*. Çev. S. L. Frisch, Princeton: Markus Wiener Publishers.

Platon (2010). *Devlet*. Çev. S. Eyüboğlu ve M. A. Cimcoz, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

Pearce T (2013). "So it really is a series of tubes." Google's data centers, noo-politics and the architecture of hegemony in cyberspace. *Enquiry The ARCC Journal for Architectural Research*, 10(1), 43-53. doi:10.17831/enq:arcc.v10i1.163

Pierrri P (2022). Sovereign Imaginaries: How Corporate Digital Imaginaries are endangering our Political Practices. İçinde: B Herlo, D Irrgang, G Joost ve A Unteidig (der), *Practicing Sovereignty: Digital Involvement in Times of Crises*, Verlag: Transcript, 199-211. doi:10.1515/9783839457603-011

Quijano A (2007). Coloniality and Modernity/Rationality. *Cultural Studies*, 21(2-3), 168-178. doi:10.1080/09502380601164353

Kalır H (2023). Siyah Veri, Beyaz Algoritmalar: Veri Sömürgecisinin Dünya Modelini 1502 Reddetmek ve Veriyi Sömürgeleştirme Mükün Mü?. *Mülkiye Dergisi*, 47(6), 1469-1504.

Ramge T (2022). Postdigital. İçinde: B Herlo, D Irrgang, G Joost ve A Unteidig (der), *Practicing Sovereignty: Digital Involvement in Times of Crises*. Verlag: Transcript, 231-244. doi:10.1515/9783839457603-013

Ricaurte P (2019). Data Epistemologies, The Coloniality of Power, and Resistance. *Television & New Media*, 20(4), 350-365. doi:10.1177/1527476419831640

Romele A ve Rodighiero D (2020). Digital Habitus or Personalization Without Personality. *HUMANA.MENTE Journal of Philosophical Studies*, 13(37), 98-126. <http://www.humanamente.eu/index.php/HM/article/view/318>. Son erişim tarihi: 14.01.2023.

Rouvroy A (27.5.2020). Algorithmic Governmentality and the Death of Politics. (Green European Journal, Röportaj Yapan) <https://www.greeneuropeanjournal.eu/algorithmic-governmentality-and-the-death-of-politics>. Son erişim tarihi: 14.01.2023.

Sadowski J (2019). When data is capital: Datafication, accumulation, and extraction. *Big Data ve Society*, 6(1), 1-12. doi:10.1177/2053951718820549

Said E W (2003). *Orientalism*. New York: Penguin Books.

Scasserra S ve Martinez C (2021). *Digital Colonialism: Analysis of Europe's trade agenda*. Amsterdam: Transnational Institute.

Schneider A (2003). Decentralization: Conceptualization and measurement. *Studies in Comparative International Development*, 38(3), 32-56. doi:10.1007/bf02686198

Scott J C (2008). *Devlet Gibi Görmek: İnsanlık Durumunu Geliştirmeye Yönelik Projeler Nasıl Başarısız Oldu?*. Çev. N Erdoğan, İstanbul: Versus Kitap.

Segura M S ve Waisbord S (2019). Between Data Capitalism and Data Citizenship. *Television & New Media*, 20(4), 412-419. doi:10.1177/1527476419834519

Spivak G C (2010). Can the Subaltern Speak? İçinde: R C Morris (der), *Can the Subaltern Speak? Reflections on the History of an Idea*, New York: Columbia University Press, 21-78.

Srinivasan R ve Bloom P (2022). Tech Barons Dream of a Better World – Without the Rest of Us. İçinde: B Herlo, D Irrgang, G Joost ve A Unteidig (der), *Practicing Sovereignty: Digital Involvement in Times of Crises*, Verlag: Transcript, 23-45. doi:10.1515/9783839457603-002

Stiegler B (2011). *The Decadence of Industrial Democracies*. Çev. D Ross ve S Arnold, Cambridge: Polity Press.

Stiegler B (2019). For a Neganthropology of Automatic Society. İçinde: T Pringle, G Koch, ve B Stiegler (der), *Machine*, Minneapolis: University of Minnesota Press, 25-47. doi:10.14619/1488

1503 Kalır H (2023). Siyah Veri, Beyaz Algoritmalar: Veri Sömürgecisinin Dünya Modelini Reddetmek ve Veriyi Sömürgeleştirme Mümkün Mü?. *Mülkiye Dergisi*, 47(6), 1469-1504.

- Stürmer M, Nussbaume J ve Stöckli P (2021). *Security implications of digitalization: The dangers of data colonialism and the way towards sustainable and sovereign management of environmental data*. Bern: University of Bern. doi:10.13140/RG.2.2.24791.80807
- Tait M M, dos Reis Peron A E ve Suárez M (2022). Terrestrial politics and body-territory: two concepts to make sense of digital colonialism in Latin America. *Tapuya: Latin American Science, Technology and Society*, 5(1). doi:10.1080/25729861.2022.2090485
- Terranova T (2000). Free Labor: Producing Culture for the Digital Economy. *Social Text*, 18(2), 33-58. doi:10.1215/01642472-18-2_63-33
- Terranova T (2014). Red Stack Attack! Algorithms, Capital and the Automation of the Common. İçinde: R Mackay, ve A Avanesian (der), *#Accelerate: The Accelerationist Reader*, Falmouth: Urbanomic, 379-399.
- Thatcher J, O’Sullivan D ve Mahmoudi D (2016). Data colonialism through accumulation by dispossession: New metaphors for daily data. *Environment and Planning D: Society and Space*, 34(6), 990-1006. doi:10.1177/02637758166633195
- Thompson N C, Greenewald K, Lee K ve Manso G F (2020). The computational limits of deep learning. *arXiv*. <https://arxiv.org/abs/2007.05558>. Son erişim tarihi: 14.01.2023.
- Thorat D (2019). Colonial Topographies of Internet Infrastructure: The Sedimented and Linked Networks of the Telegraph and Submarine Fiber Optic Internet. *South Asian Review*, 40(3), 252-267. doi:10.1080/02759527.2019.1599563
- Trouillot M-R (2015). *Geçmiş Sustumak: Tarihin Üretilmesi ve İktidar*. Çev. S O Zeybek, İstanbul: İthaki Yayınları.
- Vattimo G ve Zabala S (2011). *Hermeneutic Communism: From Heidegger to Marx*. New York: Columbia University Press.
- Vignola P (2016). Nietzsche in the Amazon. For a Nomadology Beyond Algorithmic Governmentality. *Etica ve Politica*, 18(3), 269-285. <http://hdl.handle.net/10077/13515>. Son erişim tarihi: 14.01.2023.
- wa Thiong’o N (1994). *Decolonising the Mind: The Politics of Language in African Literature*. Harare: Zimbabwe Publishing House.
- Williams E (2014). *Kapitalizm ve Kölelik*. Çev. A Tarar, Ankara: Dipnot Yayınları.
- Young J C (2019). The new knowledge politics of digital colonialism. *Environment and Planning A: Economy and Space*, 51(7), 1424-1441. doi:10.1177/0308518X19858998
- Young, R J (2016). *Postcolonialism: An Historical Introduction*. Oxford: Wiley Blackwell.
- Kalır H (2023). Siyah Veri, Beyaz Algoritmalar: Veri Sömürgecisinin Dünya Modelini 1504 Reddetmek ve Veriyi Sömürgeleştirme Mümkün Mü?. *Mülkiye Dergisi*, 47(6), 1469-1504.